

ÜNİVERSİTELERDE
TRANS+
ÖĞRENCİLERE
YÖNELİK
AYRIMCILIK
RAPORU

Temmuz 2021

ÜniKuir Derneği
info@unikuir.org
www.unikuir.org

ÜNİVERSİTELERDE TRANS+ ÖĞRENCİLERE YÖNELİK AYRIMCILIK RAPORU

Hazırlayan

Elif Ege Tektaş

Danışman

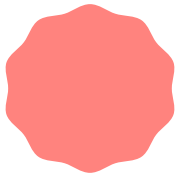
Av. Mahmut Şeren

Yayımlayan

Üniversiteli Kuir Araştırmaları ve LGBTİ+
Dayanışma Derneği
(ÜniKuir Derneği)

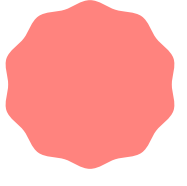
Temmuz 2021, ANKARA

İÇİNDEKİLER

Biz Kimiz?.....	4
1.GİRİŞ	5
1.1. Araştırmanın Amacı.....	5
1.2. Araştırmanın Özeti.....	6
1.3. Kısaltmalar.....	8
1.4. Sözlük.....	8
2. DEMOGRAFİK BİLGİLER	10
3. KAMPÜS GÜVENLİĞİ VE GENEL DURUM.....	13
4. ÖĞRETİM ELEMANLARI İLE İLİŞKİLER.....	19
5. ÜNİVERSİTE YÖNETİMİ VE PERSONELİ İLE İLİŞKİLER.....	23
6. ÖĞRENCİLER ARASI İLİŞKİLER.....	26
7. TRANS+ ÖĞRENCİLERİN İSTEK VE ÖNERİLERİ.....	29
8. SONUÇ	32
9. EĞİTİM HAKKINA DAİR ULUSLARARASI VE ULUSAL MEVZUAT	36
9.1. Uluslararası Mevzuat	36
9.1.1. Birleşmiş Milletler Sistemi.....	36
9.1.2. Avrupa Konseyi Sistemi.....	38
9.1.3. Yogyakarta İlkeleri.....	43
9.A. Cinsiyetsiz Tuvalet Talebi.....	43
9.B. Yurttta Kalma Hakkı.....	44
9.2. Ulusal Mevzuat.....	44
9.2.1. Kamu Denetçiliği Kurumu ile Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu.....	48
9.C. Yurttta Kalma Hakkı ve Burs/Kredi İmkanı.....	49
9.D. LGBTİ+ Kulüpleri ve Kampüste Onur Yürüyüşü.....	52
9.E. Cinsel Şiddet ve Tacize Karşı Koruma Birimleri.....	52
9.F. Diploma Değişikliği.....	53

Biz Kimiz?

Üniversiteli Kuir Araştırmaları ve LGBTİ+ Dayanışma Derneği (ÜniKuir) 2020 yılının Şubat ayında kurulmuştur ve Türkiye'deki üniversite merkezli tek LGBTİ+ derneğidir. LGBTİ+ üniversite öğrencileri için güvenli ve kapsayıcı bir alan oluşturmayı, kampüslerde nefret söylemini ve nefret suçlarını önlemeyi, ayrımcılık karşıtı politika ve önlemlerin üretilmesini ve hem ulusal hem de uluslararası düzeyde LGBTİ+ların haklarını savunmayı amaçlamaktadır. Üniversiteli LGBTİ+ların eğitim, barınma, burs ve sağlık gibi temel ihtiyaçlara erişim hakkı için çalışmalar, psiko-sosyal destek hizmetleri, LGBTİ+ hakları savunuculuğu, nefret suçlarıyla mücadele faaliyetleri derneğin temel faaliyet alanlarından. LGBTİ+ların olduğu her yerde ve özellikle üniversitelerde cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve cinsiyete dayalı ayrımcılığa, transfobi, homofobi, bifobi ve LGBTİ+ fobiye, cisseksizme, cisnormativiteye, seks işçilerine yönelik ayrımcılığa, nefret söylemine ve cinsiyet ikiliğinin uygulanmasına karşı mücadele eder. LGBTİ+'ların maruz kaldığı psikolojik, ekonomik, fiziksel ve cinsel şiddetin silinmesine karşı, damgalanmanın ve sosyal izolasyonun önlenmesi, eşitlik ve insan haklarının temel değerler olarak gözetildiği bir toplum inşa etmek için dayanışmaya çağırır.

GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Amacı

Üniversitelerde Trans+lara Yönelik Ayrımcılık Raporu isimli çalışma trans+ öğrencilerin üniversitelerde maruz kaldıkları transfobiyi ve ayrımcılıkları izleme, üniversitelerdeki transfobi ve LGBTİ+fobi konusundaki ilerideki çalışmalara da kaynak oluşturma amacını taşır. Bu amaçlar doğrultusunda ÜniKuir Derneği; trans+ların üniversitelerde yaşadıkları sorunları gündeme getirmek, taleplerini ve ihtiyaçlarını duyurmak, öznelerle ve karar alıcılarla birlikte çözümler ve onarıcı önlemler üretilmesini sağlamayı planlamaktadır.

1.2. Araştırmanın Özeti

2021 yılının Nisan-Mayıs ayında çevrimiçi olarak yapılan araştırmaya toplamda 47 kişi katılmıştır. Elde edilen verilerden ikisi katılımcıların trans+ olmadıklarını belirtmeleri sebebiyle araştırma örnekleminde çıkarılmış ve 45 katılımcıdan elde edilen veriler analiz edilmiştir. 22 katılımcı (%48,9) kendini non-binary olarak tanımlarken; 13'ü (%26,9) trans; 6'sı (%13,3) agender; 4'ü (%8,9) genderfluid olarak tanımlamaktadır. Örneklem; ağırlıklı olarak genç, lisans düzeyinde eğitim alan katılımcılardan oluşmaktadır. Araştırmaya katılan katılımcıların büyük çoğunluğunu 19–25 yaş arası gençler (37) oluşturmaktadır. Üniversite öğrencisi ya da mezunu olan katılımcıların %80'i lisans eğitimi alan öğrencilerden oluşmakta; lisans öğrencilerini sırasıyla yükseköğrenim öğrencileri (%17,7) ve mezunlar (%2,3) takip etmektedir. Katılımcılardan 6'sı (%13,3) 1.Sınıf; 12'si (%26,7) 2.Sınıf; 8'i (%17,8) 3.Sınıf; 8'i (17,8) 4.Sınıf; 6'sı (%13,3) Yüksek Lisans; 2'si (%4,4) Doktora; 2'si (%4,4) Hazırlık öğrencisiyken; 1'i (%2,2) mezundur.

Katılımcıların hepsi büyükşehirlerde bulunan üniversitelerde öğrenimlerine devam etmektedir. Şehirlerin dağılımı şu şekildedir: Katılımcılardan 18'i Ankara'da, 18'i İstanbul'da, 6'sı İzmir'de, 1'i Antalya'da, 1'i Kayseri'de, 1'i Malatya'da bulunan üniversitelerin öğrencileridir. Fen ve Edebiyat Fakültesi öğrencileri 12 (%26,7) iken;

Mühendislik fakültesi 6 (%13,3); Tıp Fakültesi 5 (%11,1); Sosyal Bilimler Enstitüsü 4 (%8,9); Eğitim Fakültesi 4 (%8,9); İktisadi İdari Bilimler Fakültesi 3 (%6,7); Hukuk Fakültesi 2 (%4,4); Mimarlık Fakültesi 2 (%4,4); Fen Bilimleri Enstitüsü 1 (%2,2); Havacılık ve Uzay Bilimleri Fakültesi 1 (%2,2); İletişim Fakültesi 1 (%2,2); İnşaat Fakültesi 1 (%2,2); Güzel Sanatlar Fakültesi 1 (%2,2); Spor Bilimleri Fakültesi 1 (%2,2); Veterinerlik Fakültesi öğrencisi 1 (%2,2)dir.

Araştırmada trans+ öğrencilerin yaşadıkları ayrımcılık ve transfobiyi izlemek için kampüs güvenliğine; öğretim elemanlarıyla, üniversite yönetimi ve personelle, diğer öğrencilerle ilişkilerine dair sorular yöneltilmiştir. Araştırmaya katılan kişilerden 24'ü (%53,3) trans+ öğrencilerin üniversitelerde ne sıklıkla ayrımcılık yaşadıkları sorusuna “her zaman”, 17'si (%37,7) “sık sık” olarak cevap vermiştir. “Hiçbir zaman” ve “Çok seyrek” cevabı veren katılımcı olmamıştır. Katılımcıların çoklu cevap seçebildiği kampüslerde en çok nerede ayrımcılıkla karşılaştığı sorusuna verilen cevaplarda 29 katılımcı sınıfları; 28 katılımcı tuvaletleri; 23 katılımcı yurtları/misafirhaneleri; 16 katılımcı mediko gibi sağlık merkezlerini; 16 katılımcı yemekhane/kafeterya; 15 katılımcı spor salonlarını; 13 katılımcı kampüste bulunan çarşı, banka gibi alanları; 6 katılımcı kütüphane; 6 kişi ringler/servisler gibi kampüsün farklı yerlerinde ayrımcılığa uğradıklarını belirtmiştir. Diğer seçeneğini işaretleyen 6 katılımcı ise okul kulüpleri/topluluklar, kampüs/fakülte girişlerindeki güvenlikler ve kampüsteki yürüyüş alanlarından bahsetmiştir.

Sonuçlara göre; öğretim elemanlarıyla ilişkilerde en çok problem yaşadıkları sorunlardan ilki öğretim elemanlarının derslerde yapılan ayrımcı ve nefret söylemi içeren yorumlara izin vermesidir. Katılımcıların 14'ü (%31,1) öğretim elemanlarının sık sık ayrımcı ve nefret söylemiş içeren yorumların yapılmasına izin verdiğini belirtmiştir. 10'u (%22,2) hiçbir zaman izin verilmediğini, 9'u (%20) ise her zaman ayrımcı ve nefret söylemi içeren yorumların yapılmasına izin verildiğini ifade etmiştir. En çok karşılaşılan ikinci sorun ise öğretim elemanlarının trans+ öğrencilere atanmış isimleriyle ve eğitim dili Türkçe olmayan derslerde atanmış cinsiyetinin zamirleriyle hitap etmeleridir. Katılımcıların 15'i (%33,3) öğretim elemanları tarafından her zaman atanmış isminin ya da Türkçe olmayan derslerde atanmış cinsiyetinin zamirinin kullanıldığını, 13' (%28,9)ü sık sık bu durumla karşılaştığını, 6'sı (%13,3) ise bunu yaşamadıklarını belirtmiştir.

Katılımcıların 18'i (%40) üniversitelerinde taciz ve ayrımcılığı bildirebilecekleri bir birim olmadığını ifade ederken, 15'i (%33,3) birim olup olmadığına dair fikirlerinin olmadığını, 12'si (%26,7) ise cinsel taciz ve şiddete karşı bir birim olduğunu ifade etmiştir. 30 Katılımcı (%66,7) üniversitelerdeki idari personeller (öğrenci işleri, yurt müdürlükleri vb.) tarafından ayrımcılığa maruz kalmadığını belirtirken, 15 katılımcı (%33,3) ayrımcılığa maruz kaldığını belirtmiştir.

Sonuçlara göre, 15 (%33,3) katılımcı trans+ olduğu için diğer öğrenciler tarafından hiçbir zaman ayrımcılığa uğramadığını belirtirken; 9 (%20) katılımcı bu durumla çok seyrek; 8'i (%17,8) zaman zaman; 9'u (%20) sık sık; 4'ü (%8,9) her zaman karşılaştığını ifade etmiştir. 40 (%88,9) katılımcı trans+ oldukları için kampüste diğer öğrenciler tarafından fiziksel şiddete maruz kalmadığını belirtirken; 1 katılımcı çok seyrek; 1 diğer katılımcı sık sık; 3 (%6,7) katılımcı her zaman maruz kaldığını belirtmiştir. 12 (%26,7) katılımcı başka trans+ arkadaşlarının şiddete ve ayrımcılığa maruz kaldığına sık sık tanık olurken; 11'i (%24,4) hiçbir zaman, 10'u (%22,2) her zaman; 8'i (17,8) zaman zaman; 4'ü (%8,9) çok seyrek tanık olduğunu ifade etmiştir.

1.3. Kısaltmalar

LGBTİ+: Lezbiyen Gey Bi+seksüel Trans İnterseks Artı

CKCY: Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim

CTS: Cinsel Taciz ve Cinsel Saldırıya Karşı Destek Birimi

AİHS: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

AİHM: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

BM: Birleşmiş Milletler

GSB: Gençlik ve Spor Bakanlığı

KHK: Kanun Hükmünde Kararname

UNESCO: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

1.4. Sözlük

Cinsel Yönelim: Kişinin kime/kimlere yönelik cinsel çekim hissettiğini ifade eden kavramdır.

Cinsiyet Kimliği: Kişinin kendini ait hissettiği, kendini tanımladığı cinsiyetidir.

Trans+: Kişinin kendi cinsiyet kimliğini doğumda atanan cinsiyetinin dışında bir cinsiyette tanımlamasını ifade eden şemsiye terimdir.

Non-binary: Cinsiyetini ikili cinsiyet sistemi içerisinde tanımlamayan kişileri ifade eden cinsiyet kimliğidir. Non-binary kişiler, cinsiyet kimliklerini genderfluid (akışkan cinsiyet kimliği) ya da agender (cinsiyetsiz) gibi başka terimlerle ifade edebilirler.

Natrans/Cis: Kişinin cinsiyet kimliğini doğumda atanan cinsiyeti ile aynı şekilde tanımlamasıdır.

İnterseks: Cinsel organları, eşeyssel bezleri, hormonları, kromozomları veya üreme organlarını etkileyen bir dizi doğal farklılığı tarif etmek için kullanılan kapsayıcı bir terimdir. Bazen bu nitelikler doğuştan itibaren görünür durumdadır, bazen ergenlik çağında ortaya çıkar, bazense fiziksel olarak görünür değildir.

Artı: Natrans ve/veya heteroseksüel olmayan ve kendini lezbiyen, gey, bi(+)seksüel, trans+ ve interseks tanımları dışında da tanımlayan kişileri ifade eden semboldür.

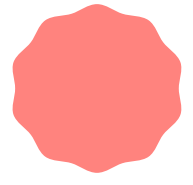
Transfobi: Trans+lara yönelik olumsuz duygu, düşünce, tutum ve davranışları ifade eden kavramdır.

Cisseksizm: İkili cinsiyet sistemi olarak da ifade edilebilecek, cinsiyetin sadece “kadın” ve “erkek” cinsiyetlerinden oluştuğunu, bu cinsiyetleri “biyolojik faktörlerin” belirlediği ve bunun “esas” ve "sabit" olduğunu kabul eden ve dayatan ideolojidir.

Cis Normatif: Cisseksizmin normal ve tek cinsel kimlik olarak görülmesiyle dayatılan yapısal ve gündelik ifadeleri tanımlamak için kullanılır. İkili cinsiyet sistemiyle belirlenmiş rollerin dayatılması ve herkesi natrans olarak kabul ederek toplumsal yapıların inşa edilmesi gibi.

Heteroseksizm: Heteroseksüelliğin tek doğal cinsel yönelim olduğunu ileri süren, diğer cinsel yönelimleri yok sayan, baskılayan ideolojidir.

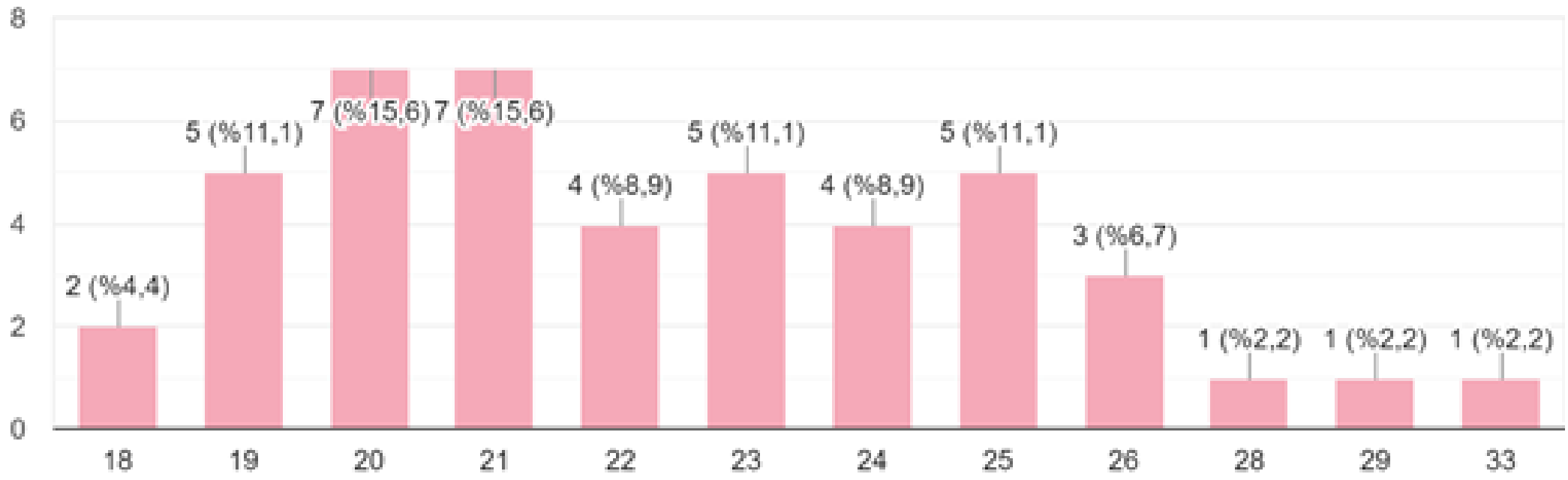
Heteronormatif: Heteroseksizmin yapısal ve gündelik pratiklere yansıyan yönlerini tanımlar. Heteroseksüelliğin normal ve tek cinsel yönelim olarak görülmesi ve dayatılması, herkesin heteroseksüel olduğunu kabul ederek toplumsal değerlerin inşa edilmesi gibi.

2. DEMOGRAFİK BİLGİLER

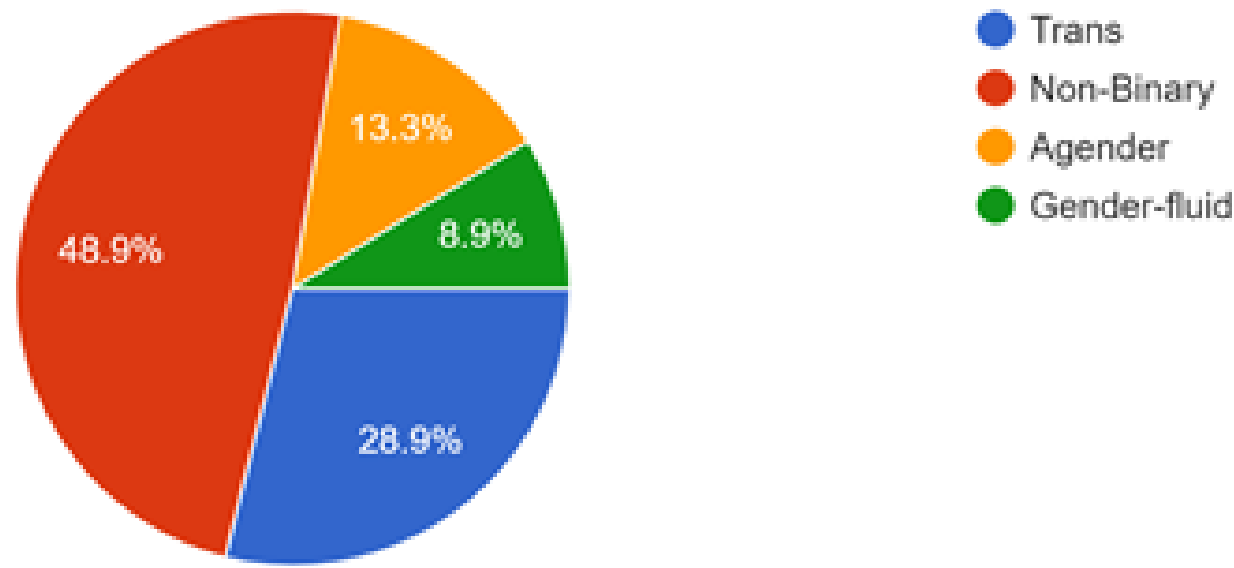
Araştırmaya katılan 45 katılımcının demografik özellikleri aşağıdaki gibidir.

Yaşınız
45 yanıt

Araştırmaya katılan katılımcıların büyük çoğunluğunu 19–25 yaş arası gençler (37) oluşturmaktadır.

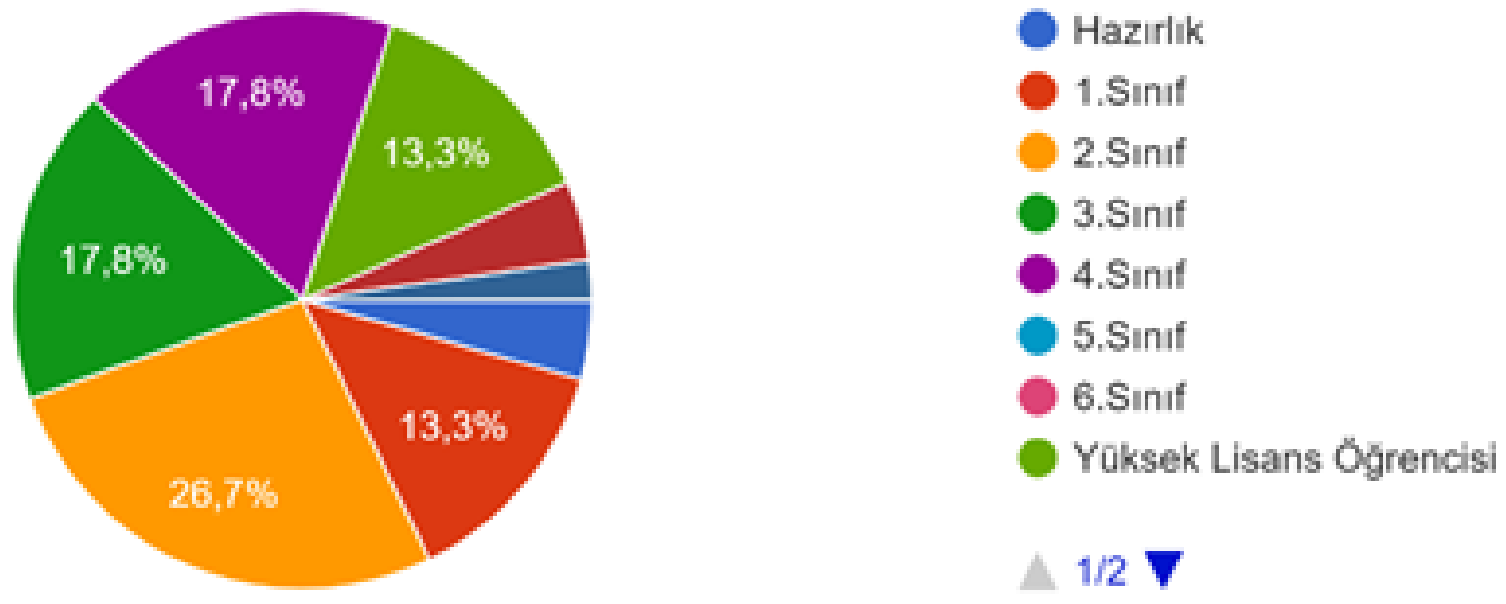
Cinsiyet Kimliğiniz
45 responses

Araştırmaya katılanların 22'si (%48,9) kendini non-binary olarak tanımlarken; 13'ü (%26,9) trans binary; 6'sı (%13,3) agender; ve 4'ü (%8,9) gender-fluid olarak tanımlamaktadır.

Kaçıncı sınıfsınız?

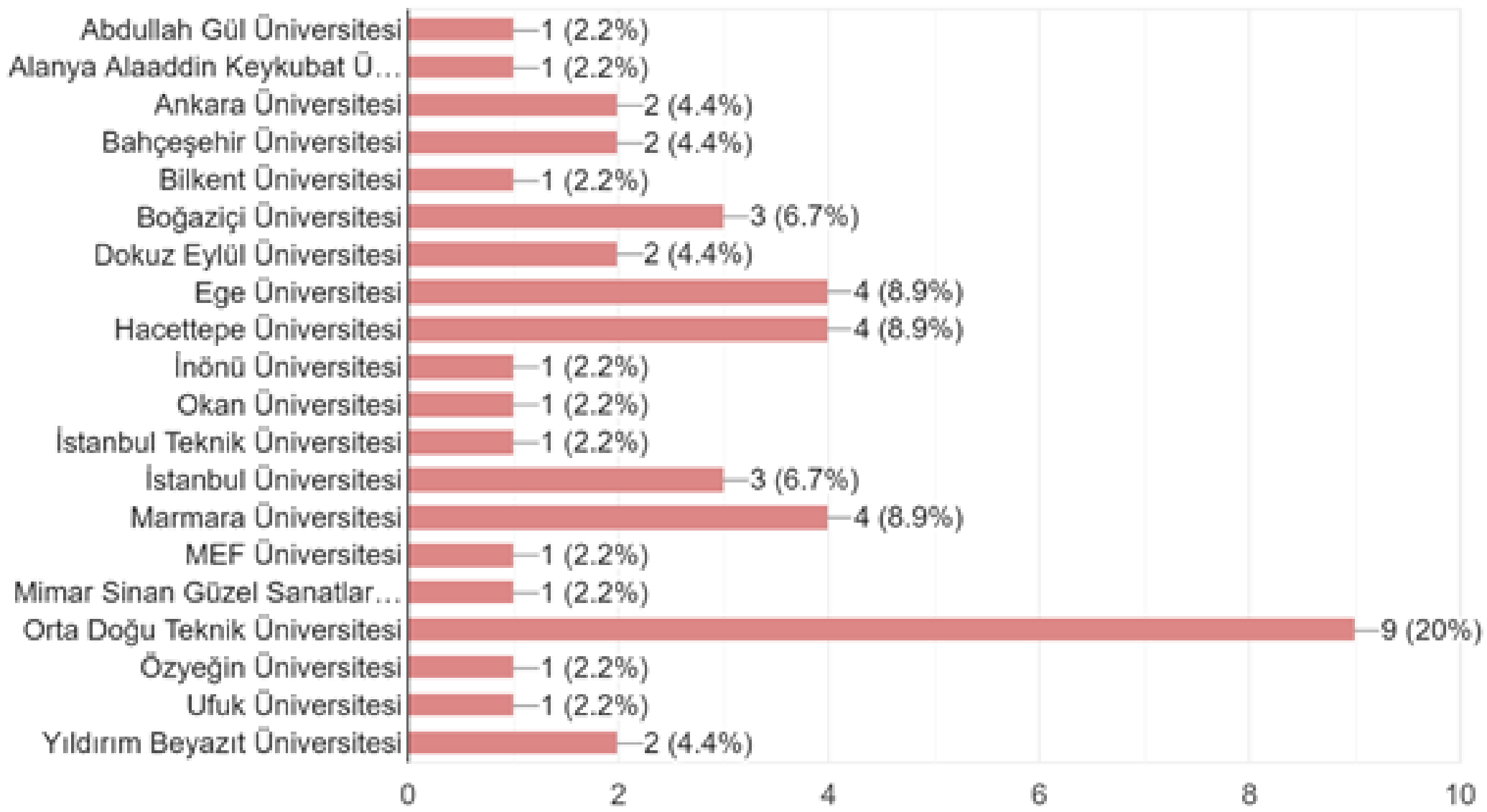
45 yanıt

Üniversite öğrencisi ya da mezunu olan katılımcıların %80'i lisans eğitimi alan öğrencilerden oluşmakta; lisans öğrencilerini sırasıyla yükseköğrenim öğrencileri (%17,7) ve mezunlar (%2,3) takip etmektedir.

Öğreniminize hangi üniversitede devam ediyorsunuz?

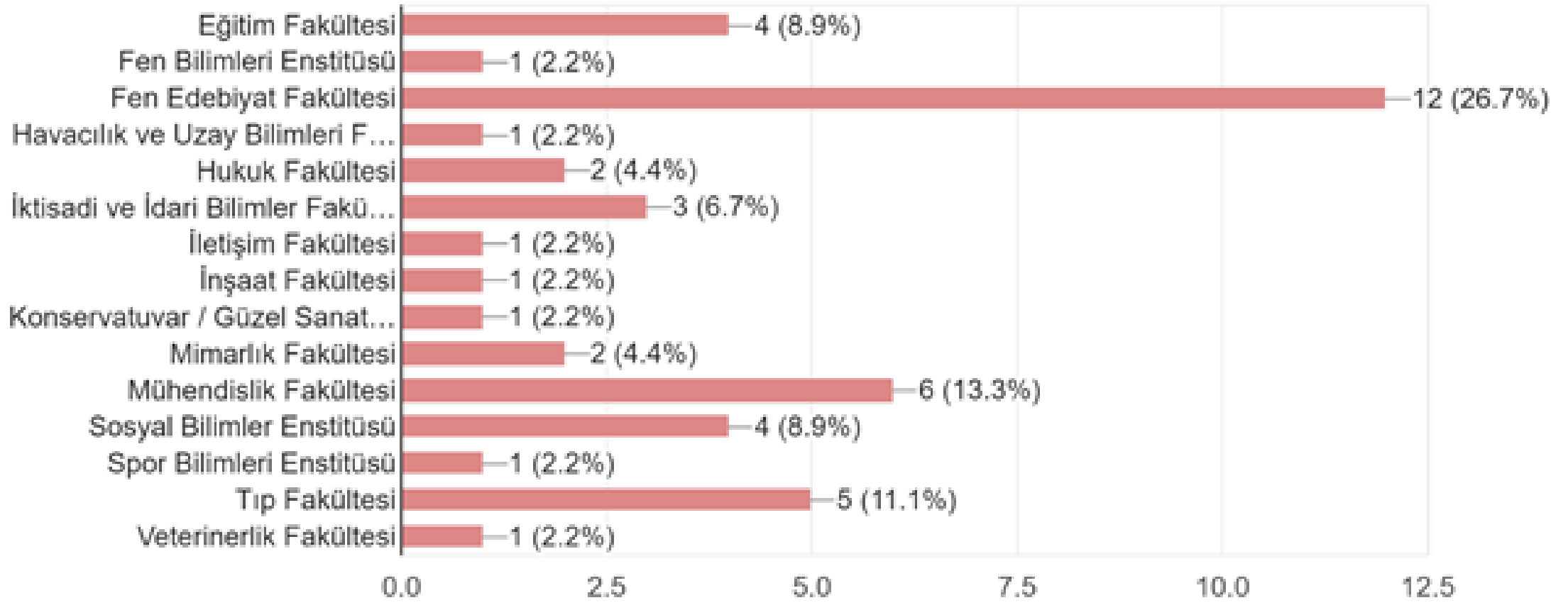
45 responses

Katılımcıların öğrenim gördüğü üniversiteler tablodaki görülmektedir. 45 katılımcının büyük çoğunluğu büyük şehirlerdeki üniversitelerde eğitimine devam etmektedir.

Bölümünüz hangi fakülteye bağlı?

45 responses

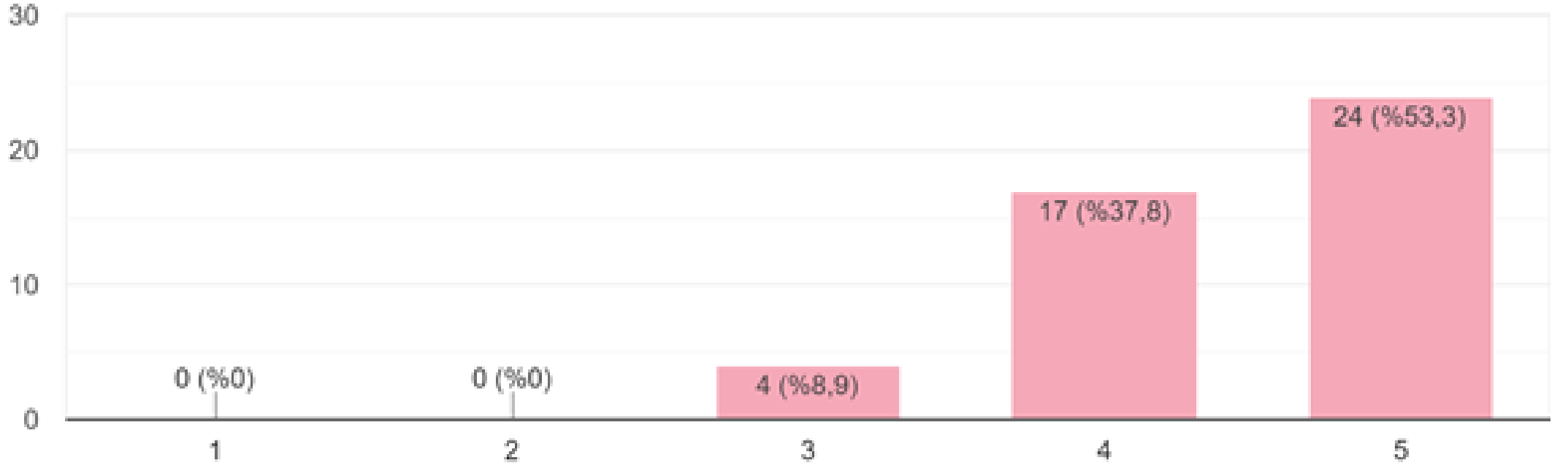

Katılımcıların öğrenim gördüğü fakülteler tabloda görüldüğü gibidir.

3. KAMPÜS GÜVENLİĞİ VE GENEL DURUM

Sizce Türkiye'de trans+ öğrenciler ne sıklıkla üniversitelerde ayrımcılık yaşıyorlar?

45 yanıt

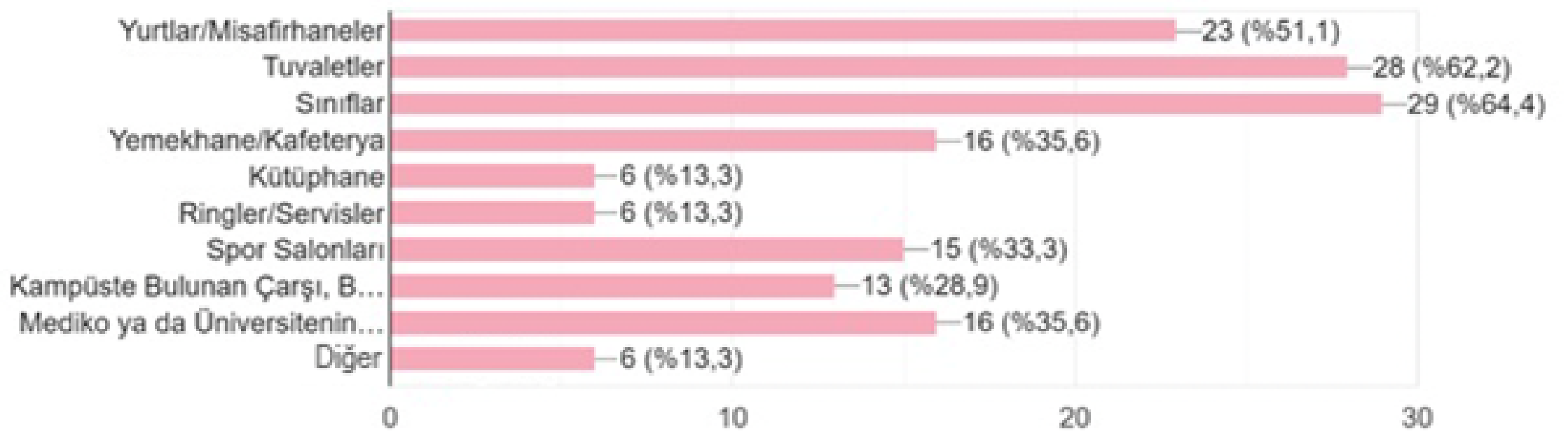
Araştırmaya katılan kişilerden 24'ü (%53,3) trans+ öğrencilerin üniversitelerde ne sıklıkla ayrımcılık yaşadıkları sorusuna “her zaman”, 17'si (%37,7) “sık sık” olarak cevap vermiştir. “Hiçbir zaman” ve “Çok seyrek” cevabı veren katılımcı olmamıştır.

“Eğer lgbti+ kimliğiniz varsa ve bunun yanında aktif bir şekilde muhalif veya sistem karşıtı siyasetin öznesiyseniz trans kimliğiniz kullanılarak yıldırılmaya çalışılıyorsunuz.”

-Katılımcı 32

Üniversitelerde en çok nerede ayrımcılıkla karşılaşıyorsunuz? (Çoklu işaretleme yapabilirsiniz.)

45 yanıt

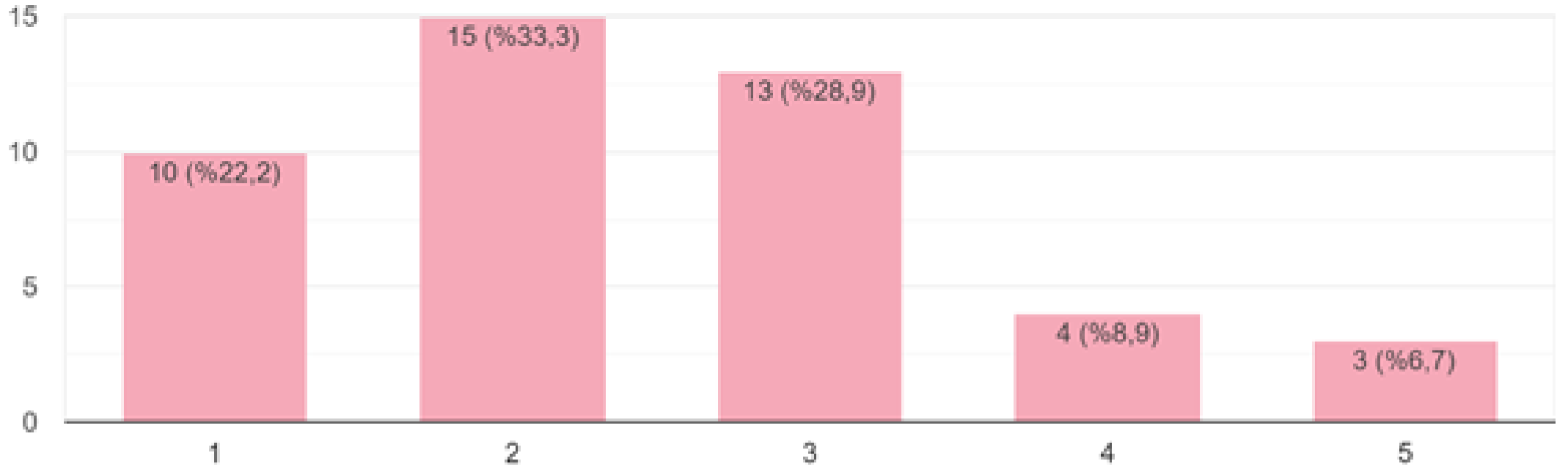
Katılımcıların cevapları çoklu seçebildiği bu soruda kampüslerde ayrımcılıkla en çok karşılaştıkları üç yer sırasıyla sınıflar, tuvaletler ve yurtlar/misafirhaneler olmuştur. Diğer olarak belirtilen yerlerde okul kulüpleri/topluluklar, kampüs/fakülte girişlerindeki güvenlikler ve kampüsteki yürüyüş alanlarından bahsedilmiştir.

"Oda arkadaşlarım da lubunya olduğu için yurttan rahattım. Tamamen oda arkadaşlarına bağlı, yurt yönetimine değil çünkü yurt yönetimi bir şey yapmıyor."

Katılımcı 44

Kampüste cinsiyet kimliğimi ve cinsel yönelimimi herhangi bir korkum olmadan yaşarım.

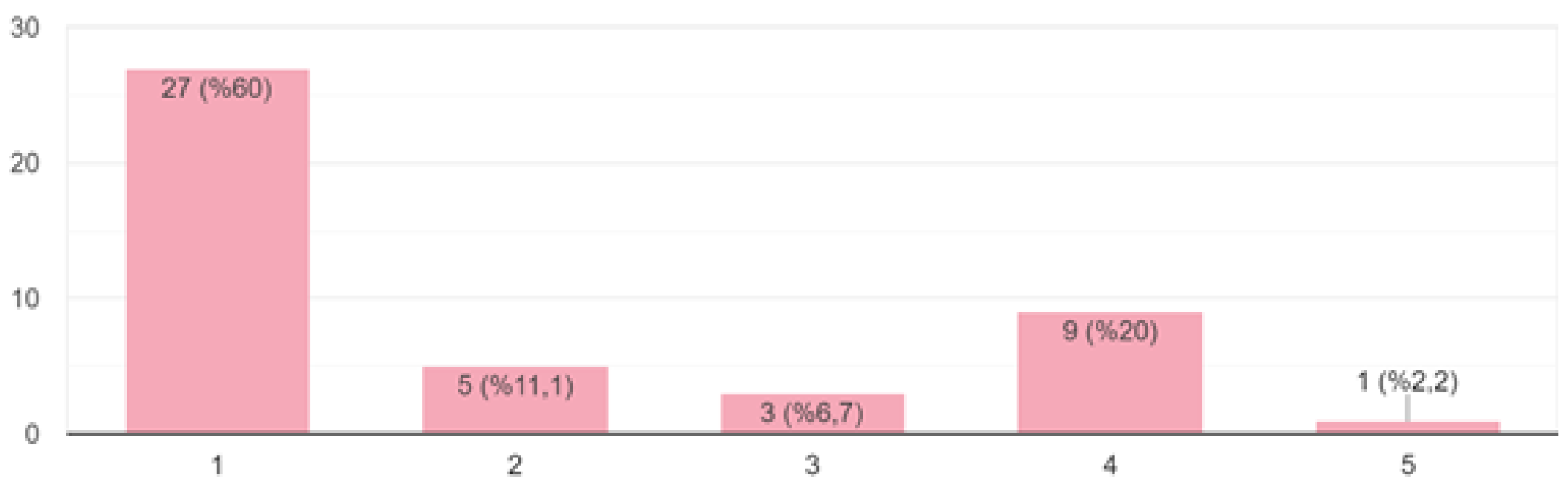
45 yanıt

Araştırmaya katılan kişilerden 15'i kampüste herhangi bir korkuları olmadan cinsel kimlik ve cinsel yönelimlerini yaşayabileceklerini "çok seyrek", 13'ü "zaman zaman" olarak ifade etmiştir. "Hiçbir zaman" cevabı veren 10 katılımcı olmuştur. Cinsel kimlik ve cinsel yönelimlerini bir çekinceleri olmadan yaşayabildiklerini ifade eden katılımcı sayısı sadece 3'tür.

Kampüsteyken iznim olmadan fotoğrafım ve/veya videolarım çekildi.

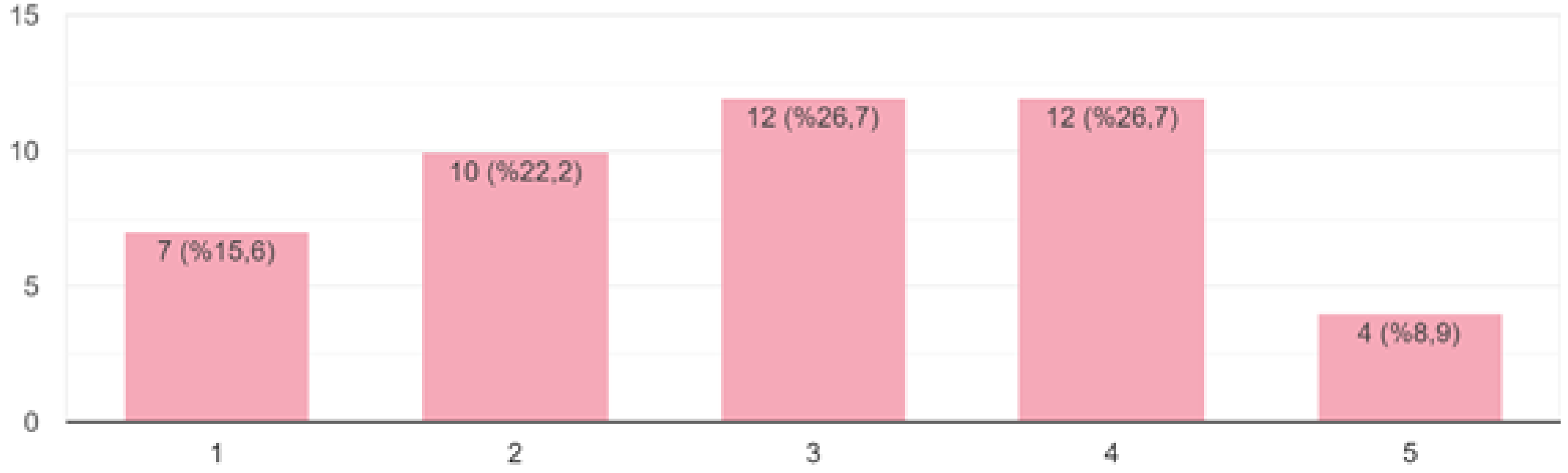
45 yanıt

Katılımcıların 27'si kampüste hiçbir zaman izinsiz fotoğraflarının ya da videolarının çekilmediğini belirtirken, 9'u sık sık bu durumla karşılaştıklarını belirtmiştir.

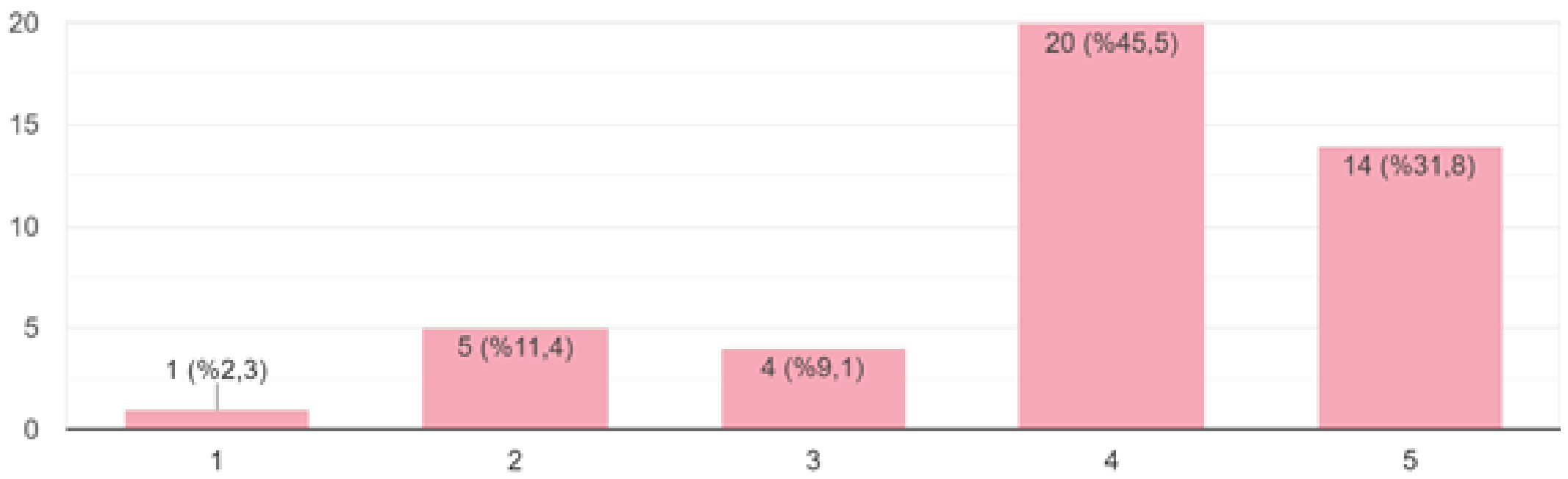
Katılımcılardan devam eden yedi soru için karşılaştıkları durumlar için cevap vermeleri istenmiştir.

Kampüste tek başıma güvende hissederim
45 yanıt

Araştırmaya katılan kişilerden 12’si kampüste tek başına olduklarındaki güven hissini “sık sık”, 12’si “zaman zaman” olarak ifade etmiştir. “Hiçbir zaman” cevabı veren 7 katılımcı olmuştur. Kampüste tek başında güvende hissettiğini ifade eden katılımcı sayısı sadece 4’tür.

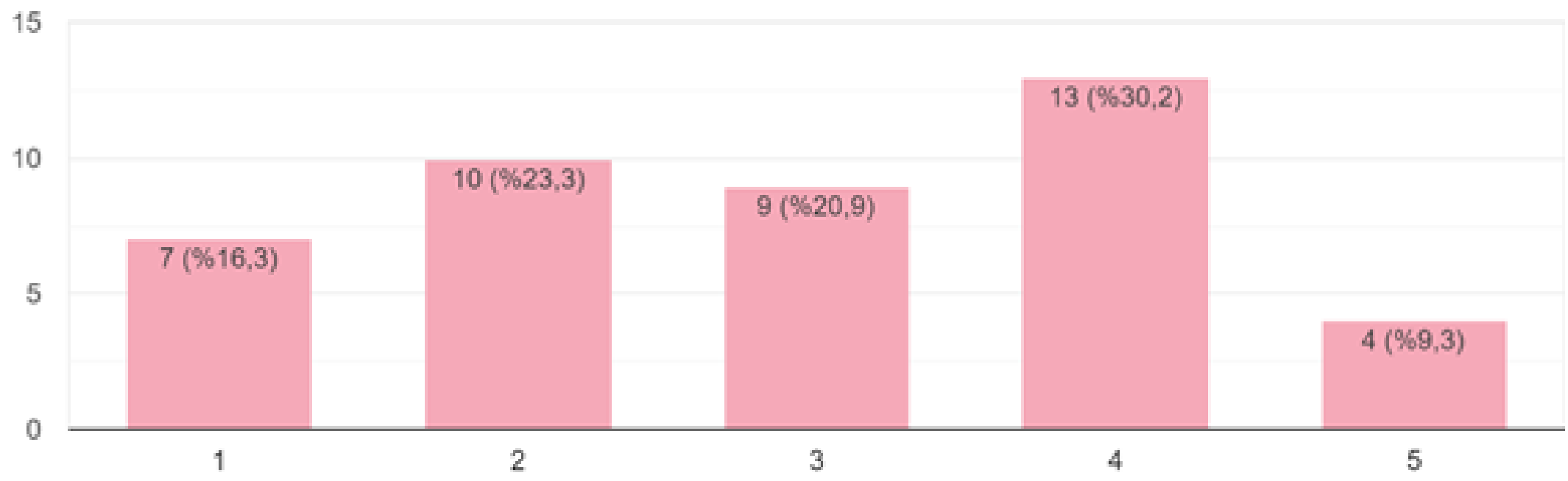
Kampüste arkadaşlarımla birlikteyken güvende hissederim
44 yanıt

Katılımcıların 20’si kampüste arkadaşlarıyla birlikteyken sık sık güvende hissedeceğini belirtirken, 14’ü ise her zaman güvende hissedeceğini belirtmiştir. Arkadaşlarıyla birlikteyken hiçbir zaman güvende hissetmeyen kişi sayısı sadece 1’dir.

Kampüste partnerimle/partnerlerimle birlikteyken güvende hissederim

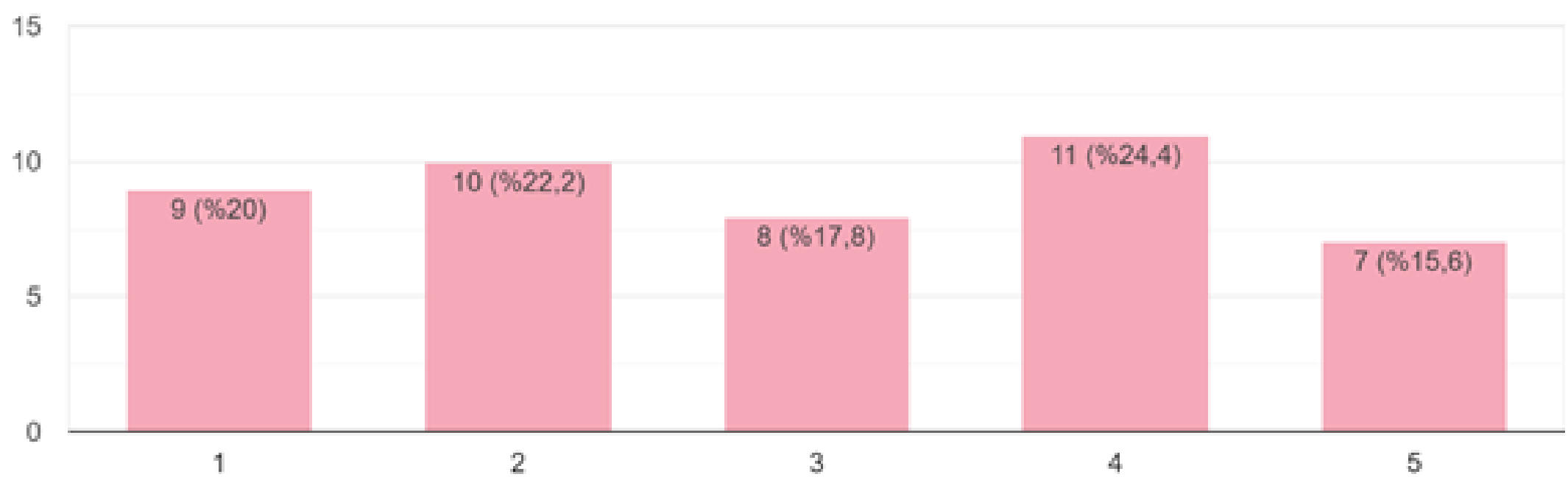
43 yanıt

Katılımcıların 13'ü kampüste partneri ya da partnerleriyle birlikteyken sık sık güvende hissedeceğini belirtirken, 10 kişi ise çok seyrek güvende hissedeceğini belirtmiştir. Partneri ya da partnerleriyle birlikteyken hiçbir zaman güvende hissetmeyen kişi sayısı 7 iken, her zaman güvende hisseden kişi sayısı 4'tür.

Üniversitedeki öğrenci topluluklarında ya da spor kulüplerinde ayrımcılıkla karşılaşma endişesiyle bir topluluğa ya da kulübe katılmadım.

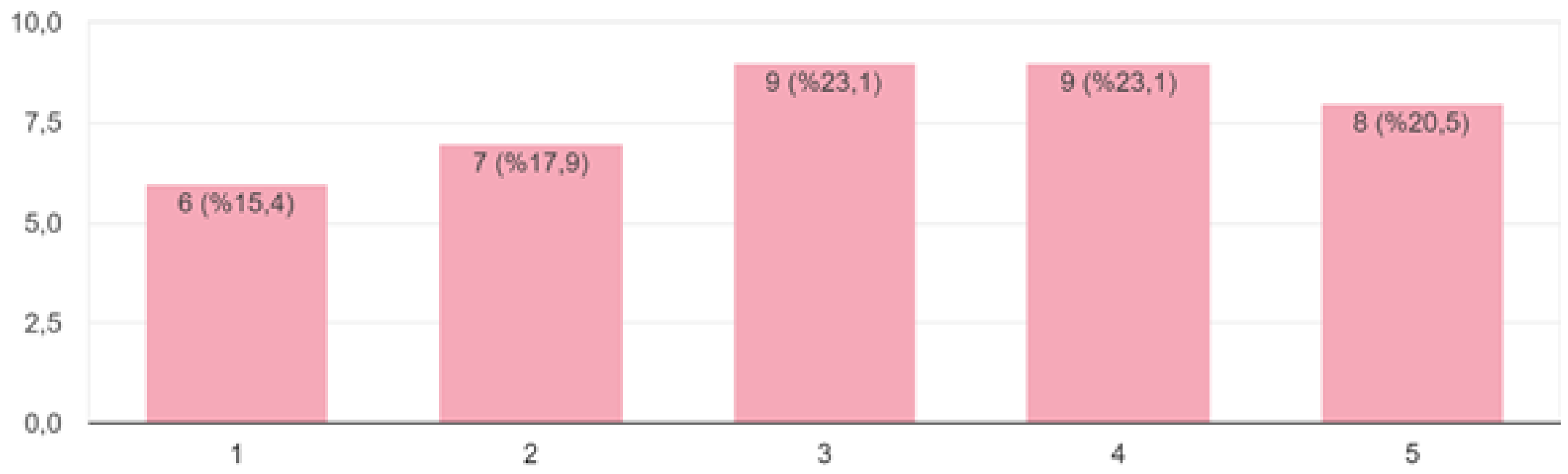
45 yanıt

Ayrımcılıkla karşılaşma endişesiyle bir öğrenci topluluğuna ve spor kulübüne katılmaktan sık sık çekinen katılımcı sayısı 11'dir. Hiçbir zaman böyle bir endişe yaşamadığını belirten kişi sayısı 9 iken; bu hissi çok seyrek yaşayan katılımcı sayısı 10; her zaman yaşadığını belirten katılımcı sayısı 7'dir.

Üniversitedeki öğrenci topluluklarında ayrımcılıkla karşılaştım/kabullenilmediğimi hissettim

39 yanıt

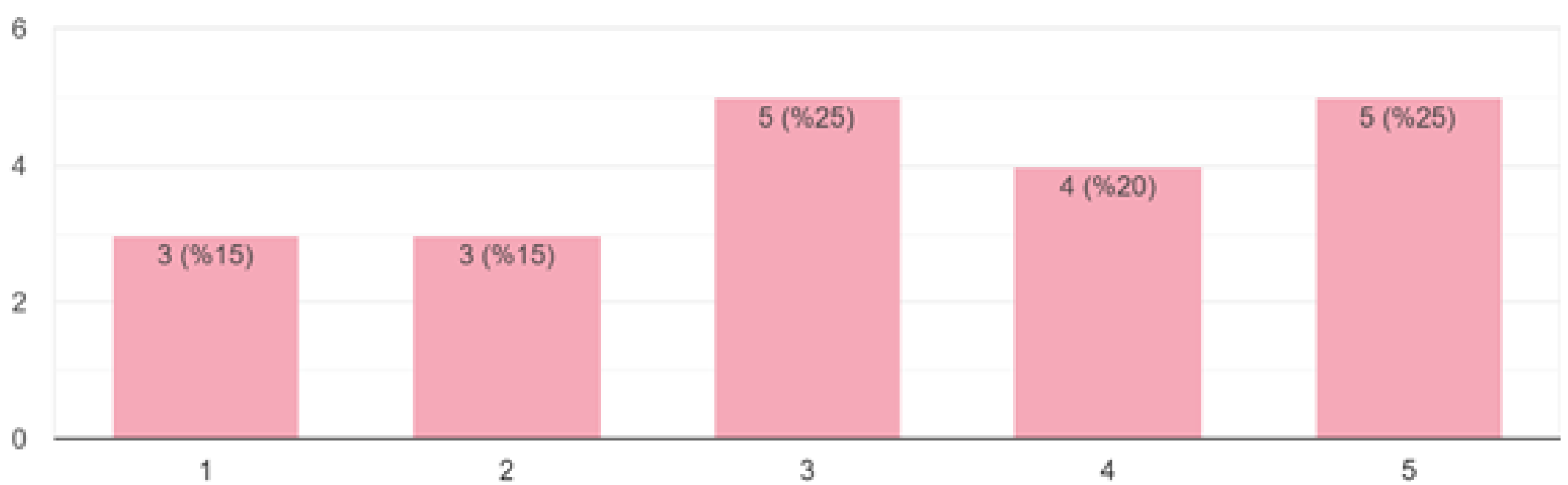
Üniversite topluluklarında zaman zaman ayrımcılıkla karşılaşan ya da kabullenilmediğini hisseden katılımcı sayısı 9, sık sık bu durumla karşılaşan katılımcı sayısı 9 ve her zaman karşılaşan öğrenci sayısı ise 8'dir. Öğrenci topluluklarında hiçbir zaman ayrımcılıkla karşılaşmayan katılımcı sayısı ise 6'dır.

"Topluluk toplantılarında fobik yorum yapıyor. Ve tepki verdiğimizde "yine sinirlendiler" deniyor. Topluluk etkinliği için gittiğimizde kendimizi fobik bir yorum olmasın, yaşanmasın diye çabalarken buluyoruz. Ben o toplulukta sadece eğlenmek istiyordum ama birden kendimi aktivizm yaparken buluyorum."

-Katılımcı 34

Üniversitedeki spor kulüplerinde/takımlarında ayrımcılıkla karşılaştım/kabullenilmediğimi hissettim

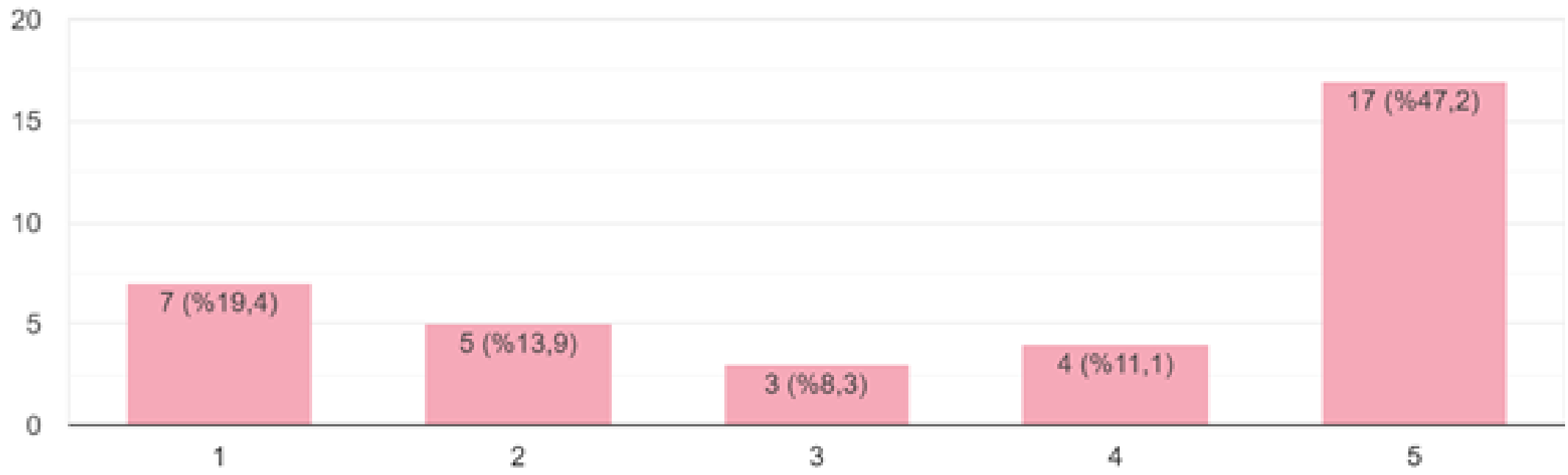
20 yanıt

Üniversitedeki spor kulüplerinde ve takımlarında ayrımcılıklar karşılaşıp karşılaşmadıklarına dair soruya 20 katılımcı cevap vermiştir. 5'i spor kulüplerinde ve takımlarında zaman zaman ayrımcılıkla karşılaşan ya da kabullenilmediğini hissederken; diğer 5'i her zaman; 4'ü sık sık; 3'ü ise hiçbir zaman hissetmediğini ifade etmiştir.

Mezun olduktan sonra cinsiyet uyum sürecine başladığımda diplomamda atanmış ismimin olmasından dolayı endişe duyuyorum.

36 yanıt

Katılımcılardan 36'sının cevap verdiği diplomalarında atanmış isimlerinin olmasına dair endişe duyup duymadıklarına dair soruya ise 17 katılımcı her zaman bu konuda endişe duyduklarını, 7 katılımcı ise bu konuda bir endişelerinin olmadığını belirtmiştir.

"Diplomamda isim değişikliği yapmak istediğimde süreç farklı farklı sebeplerle uzatıldı."

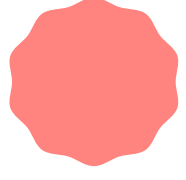
- Katılımcı 12

"Diploma sürecinde değil fakat üniversite sistemindeki ismimi değiştirmek istediğimde kimliğimde yer almasına rağmen okul tarafından mahkeme kararına dair belgeler istendi ve süreç uzatıldı."

-Katılımcı 6

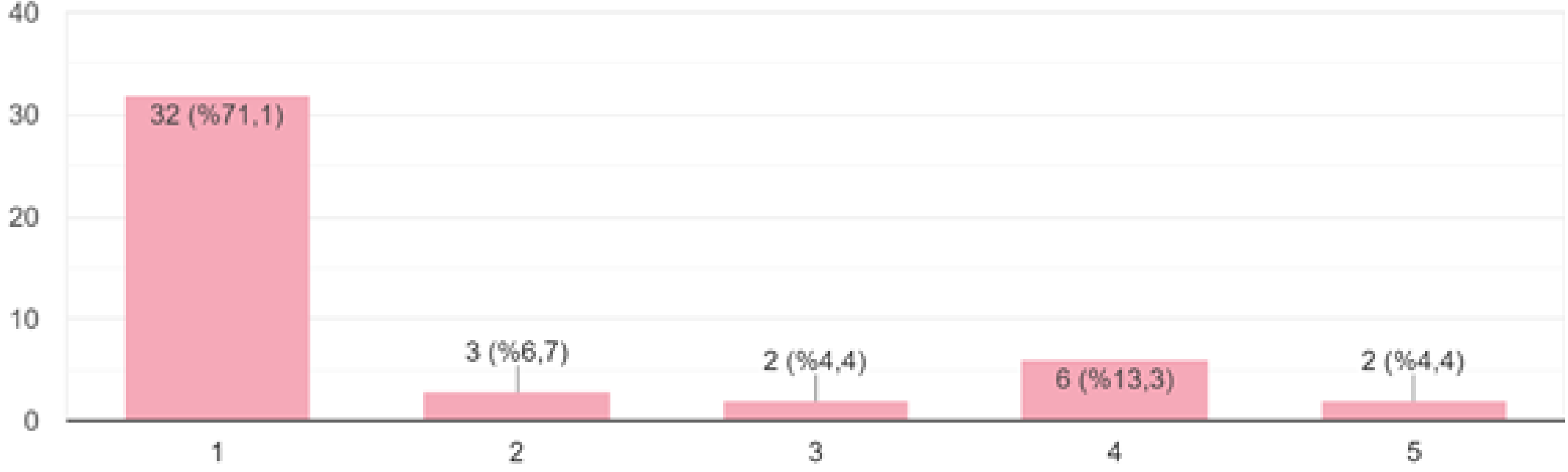
"Ömür boyu karşımıza çıkacak bir durum ve diplomayı aldıktan sonra isim değişikliği uygulamalarında yaşatılan zorluklar natrans ile trans arasındaki ayrımcılığı da arttıran bir şey bu. Ki pek çok trans bu süreci üniversite süresinde yürütebilecek kadar şanslı olamıyor."

-Katılımcı 45

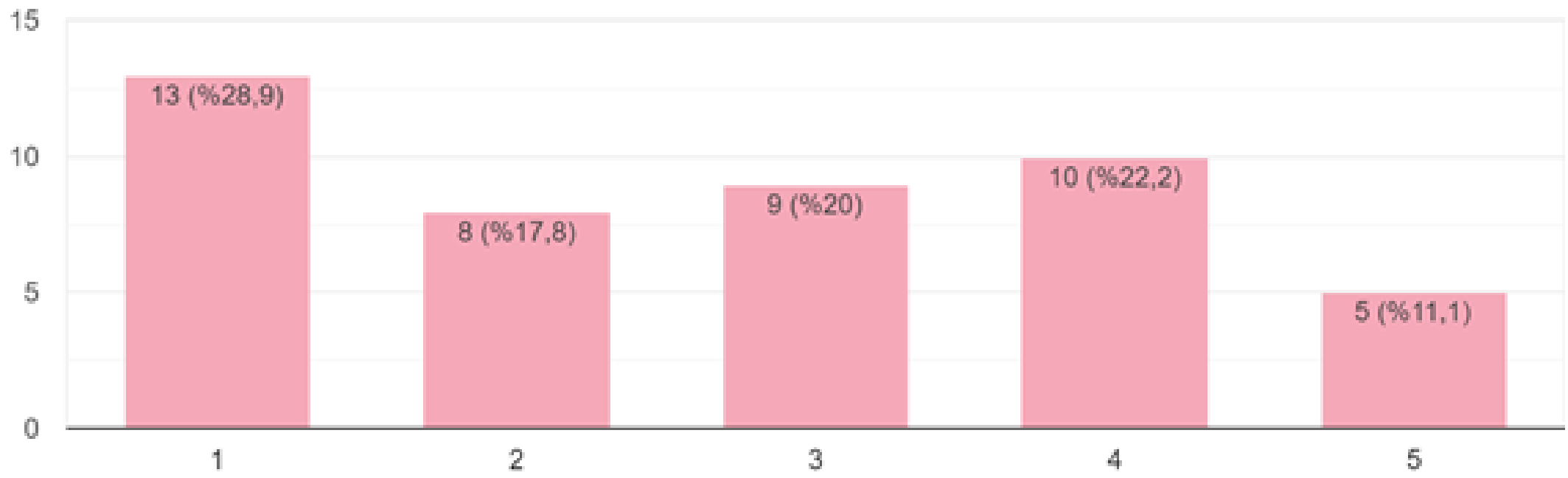
4. ÖĞRETİM ELEMANLARI İLE İLİŞKİLER

Öğretim elemanları tarafından cinsel kimliğim ve/veya yönelimim ifşalandı.
45 yanıt

Katılımcılardan 32'si öğretim elemanları (akademisyen, asistan) tarafından cinsel kimlik ve/veya yöneliminin hiçbir zaman ifşalanmadığını, 6'sı ise sık sık bu tür bir ifşa yaşadığını ifade etmiştir.

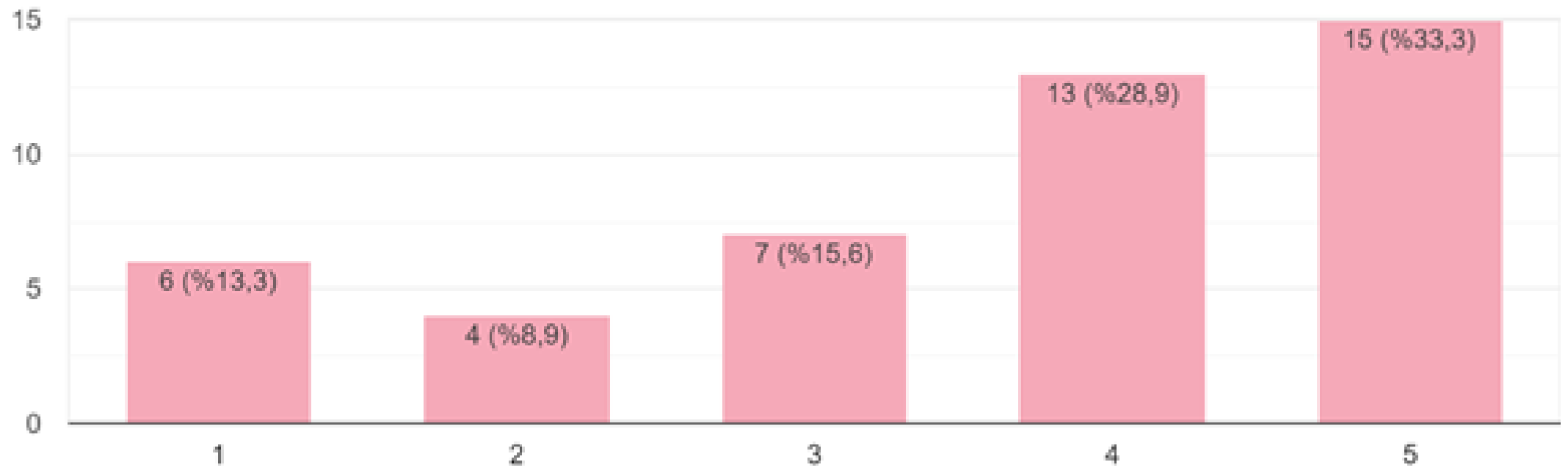
Görüş, fikir ve önerilerim dersi veren öğretim elemanları tarafından dikkate alınmıyor.
45 yanıt

Katılımcılardan 13'ü hiçbir zaman görüş, fikir ve önerilerinin dersi veren öğretim elemanları tarafından dikkate alınmaması gibi bir durumla karşılaşmadığını belirtirken; 10'u ise sık sık; 9'u zaman zaman; 8'i çok seyrek; 5'i her zaman bu durumla karşılaştıklarını ifade etmiştir.

Dersi veren öğretim elemanları sürekli atanmış ismimi ya da eğitim dili Türkçe olmayan derslerde atanmış cinsiyetimin zamirini kullanıyor

45 yanıt

Katılımcıların 15'i öğretim elemanları tarafından her zaman atanmış isminin ya da Türkçe olmayan derslerde atanmış cinsiyetinin zamirinin kullanıldığını, 13'ü sık sık bu durumla karşılaştığını, 6'sı ise bunu yaşamadıklarını belirtmiştir.

“Dersler İngilizce olarak işleniyor ve hangi zamirleri kullandığımın bana sorulmasını isterim”

-Katılımcı 21

“Türkçe olmayan derslerde atanmış cinsiyetimin zamiri kullanılmasa kendimi daha iyi hissedirdim”

-Katılımcı 26

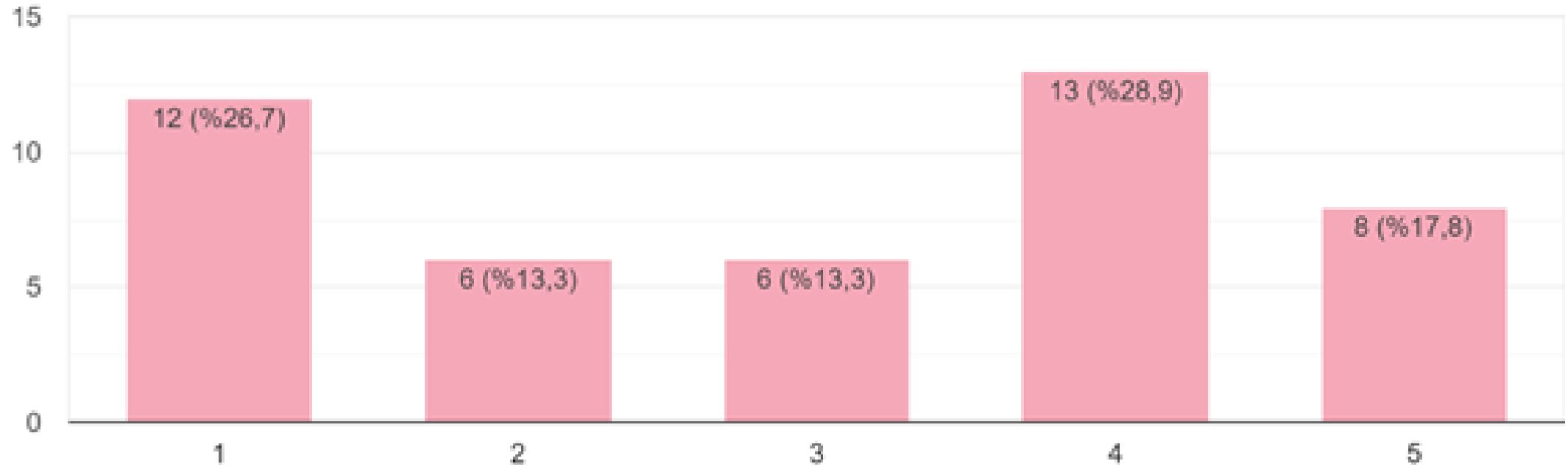
“Her dönem ilk derslerde kendimi tanıtırken kullandığım zamirleri söylüyorum. Ancak bugüne kadar sadece bir hocam bunu önemsemi ve yanlış zamir kullandığında benden özür diledi.”

-Katılımcı 29

“Hocaların ve öğrencilerin zamirime saygı duymasını isterdim ve duymayan kişilerin de uyarılmasını...”

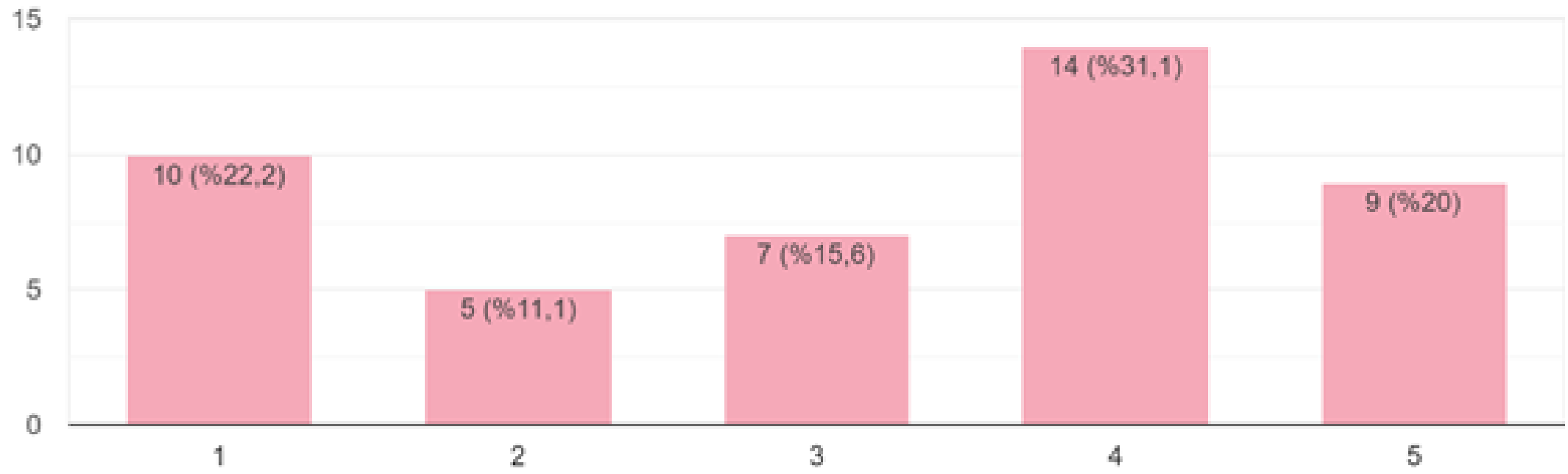
- Katılımcı 22

Ders içeriklerinde (okumalar, slaytlar, lab çalışmaları, sorular vb.) ayrımcı ve LGBTİ+fobik ifadeler bulunuyor
45 yanıt

Katılımcıların 12'si ders içeriklerinde (okumalar, slaytlar, lab çalışmaları vb.) hiçbir zaman ayrımcı ve LGBTİ+fobik ifadelerin yer almadığını belirtirken; 13'ü sık sık; 8'i her zaman bu tür ifadelerle karşılaştıklarını ifade etmiştir.

Öğretim elemanları tarafından derslerde ayrımcı ve nefret söylemi içeren yorumların yapılmasına izin veriliyor.
45 yanıt

Katılımcıların 14'ü öğretim elemanlarının sık sık ayrımcı ve nefret söylemi içeren yorumların yapılmasına izin verdiğini belirtmiştir. 10'u hiçbir zaman izin verilmediğini, 9'u ise her zaman ayrımcı ve nefret söylemi içeren yorumların yapılmasına izin verildiğini ifade etmiştir.

“Bir akademisyen derste açık açık transfobik bir hakarete ve saygısızlıkta bulundu. Diğer akademisyenler de homofobisini, transfobisini ve heteronormatif görüşlerini belirtmekten sakınmıyor.”
-Katılımcı 21

"İkinci dalga feminist harekette emeği çok olan bir hoca tarafından trans kadınlar için "bıyıklı" tabiri kullanıldı, feminist harekette istenmedikleri ima edildi."

- Katılımcı 25

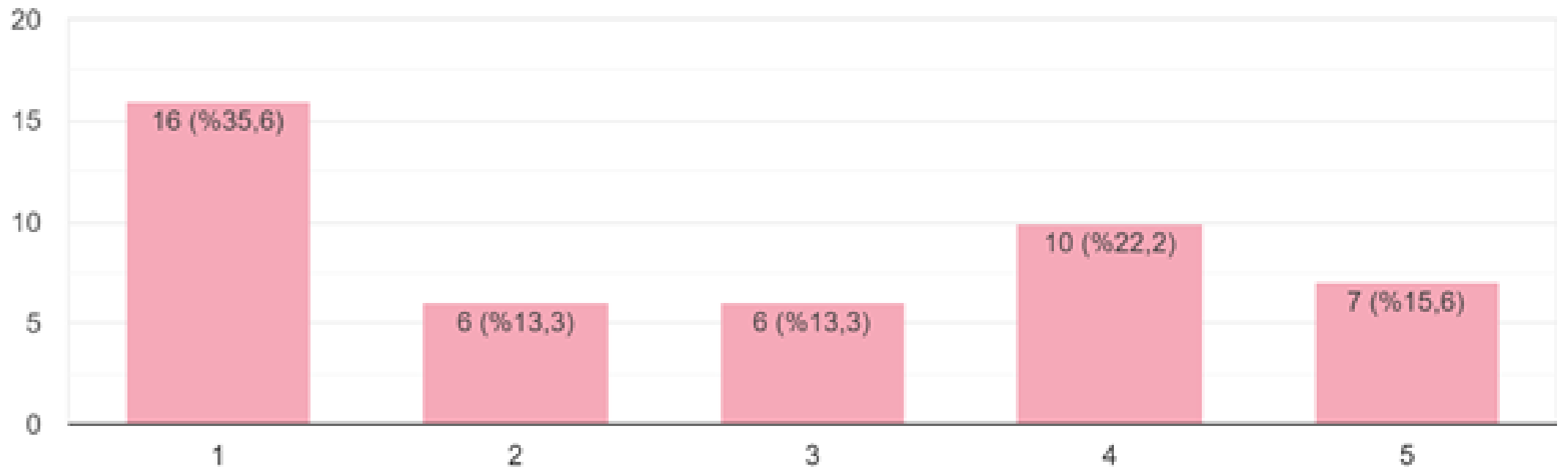
"Eski edebiyatta yaygın olan eşcinsel aşk öğeleri ve çocuk istismarı birbirinden ayrılmıyor."

-Katılımcı 30

"Asistanlarla tartışmalar düzenleniyor ve nefret söylemine dair bir tartışma olduğunda hocalar çok geride ve düzeltmiyorlar kendilerini. Farkındalık sahibi olarak görmüyorum."

- Katılımcı 17

Derslerde LGBTİ+fobik yorumları, söylemleri düzeltmeye çalıştıgımda sözüm kesiliyor.
45 yanıt

Katılımcıların 16'sı derslerde yapılan LGBTİ+fobik yorum ve ayrımcı söylemleri düzeltmek istediklerinde öğretim elemanlarının hiçbir zaman sözlerini kesmediklerini, 10'u sık sık kestiklerini, 7'si ise her zaman kestiklerini belirtmiştir.

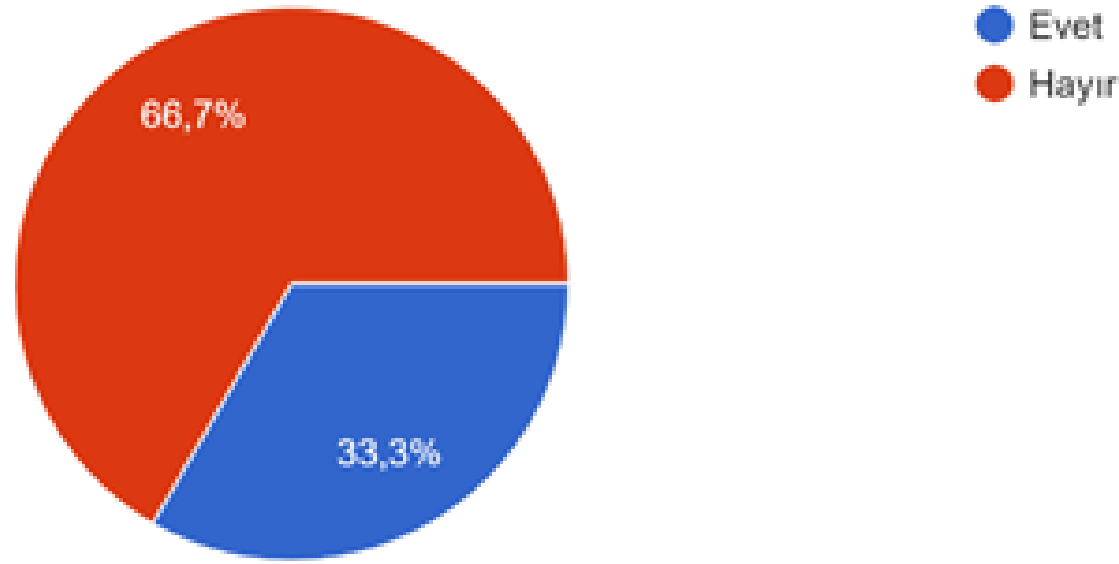
"Fizyoloji dersinde de interseksten hala bozukluk olarak bahsediliyor. Biyolojik cinsiyetin karmaşıklığını anlatmak istediğimizde ya da etkinlik yapmak istediğimizde engelleniyoruz."

-Katılımcı 42

5. ÜNİVERSİTE YÖNETİMİ VE PERSONELİ İLE İLİŞKİLER

Üniversite birimlerinde çalışan idari personel (öğrenci işleri, yurt müdürlükleri vb.) tarafından trans+ olmam ile alay edildi, ayrımcılığa maruz kaldım

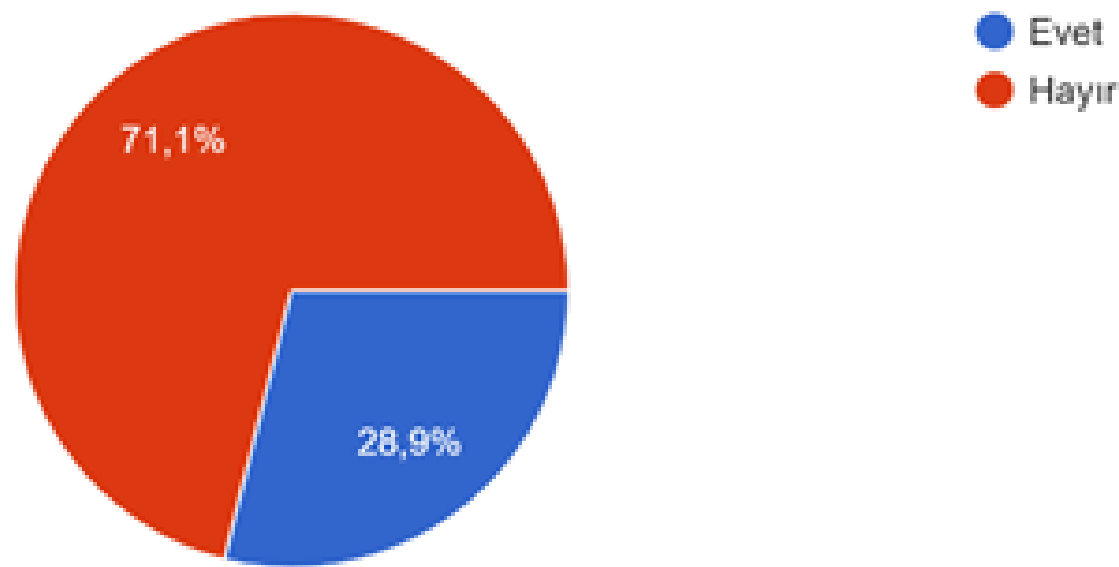
45 yanıt

30 Katılımcı (%66,7) üniversitelerdeki idari personeller tarafından ayrımcılığa maruz kalmadığını belirtirken, 15 katılımcı (%33,3) ayrımcılığa maruz kaldığını belirtmiştir.

Üniversitede bulunan güvenlik personelleri tarafından taciz edildim ya da alay edildim.

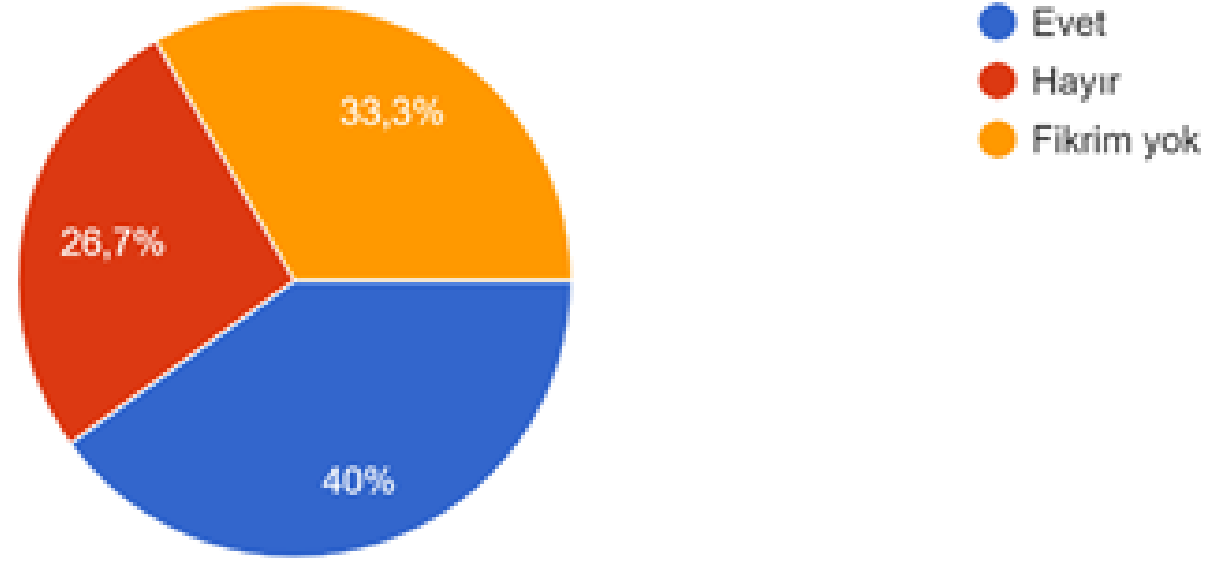
45 yanıt

Katılımcıların 32'si (%71,1) üniversitedeki güvenlik personelleri tarafından taciz ya da alay edilmediklerini belirtirken, 13'ü (%28,9) güvenlik personelleri tarafından taciz edildiklerini ya da alay edildiklerini belirtmiştir.

Üniversite mensupları (öğrenci, akademisyen, idari çalışan ve personel) tarafından uğradığım tacizi ve/veya ayrımcılığı bildirebileceğim bir birim yok.

45 yanıt

Katılımcıların 18'i (%40) üniversitelerinde taciz ve ayrımcılığı bildirebilecekleri bir birim olmadığını ifade ederken, 15'i (%33,3) birim olup olmadığına dair fikirlerinin olmadığını, 12'si (%26,7) ise cinsel taciz ve şiddete karşı bir birim olduğunu ifade etmiştir.

“Bazı sağcı ve fobik gruplar bize saldırabiliyorlar. Sürekli dalga geçiyorlar. Aşağılıyorlar. Personeller ve üniversite yönetimi ilgisiz davranıyor.”

-Katılımcı 38

“Üniversitede yaşadığım tacizi bildirdiğimde konuşup uzlaşmamız için beni tacizci ile yüz yüze getirdiler.”

-Katılımcı 2

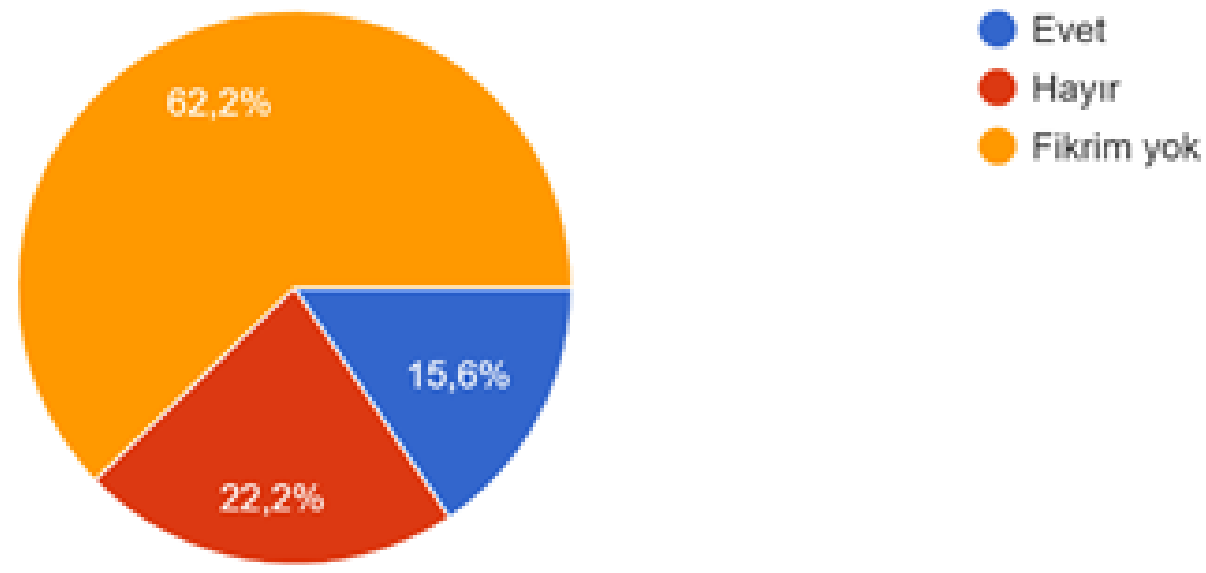
“Yaşadığım bir tacizi bildirdiğimde sonuç alamadım ve bunun çok sık yaşandığını biliyorum.”

-Katılımcı 20

“İdare faile bütün belgelerinizi veriyor ve bu da olumsuz deneyimler yaşamanıza sebep oluyor.”

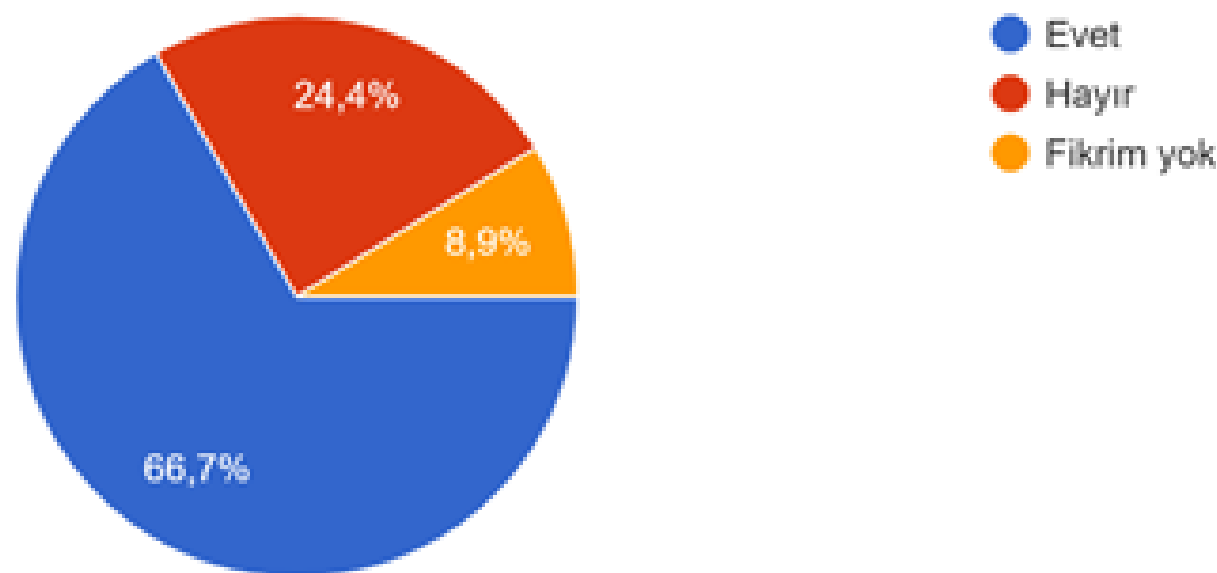
-Katılımcı 29

Üniversitemde bulunan psikolojik destek birimindeki uzmanlar LGBTİQA+ kapsayıcıdırılar.
45 yanıt

28 (%62,2) katılımcı üniversitelerinde bulunan psikolojik destek birimlerindeki uzmanların LGBTİQA+ kapsayıcı olup olmadıkları hakkında fikirlerinin olmadığını belirtirken, 10 (%22,2) katılımcı kapsayıcı olmadıklarını, 7 (%15,6) katılımcı ise kapsayıcı olduklarını belirtmiştir.

Üniversitemde resmi ve/veya resmi olmayan aktif çalışan bir LGBTİQA+ Topluluğu var
45 yanıt

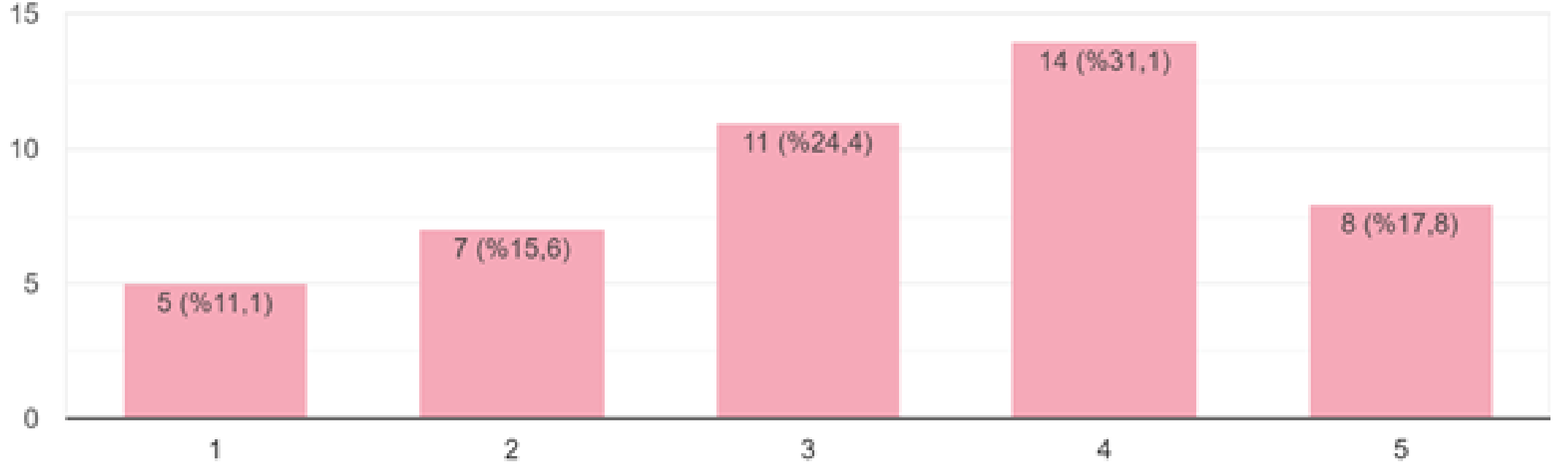
30 (%66,7) katılımcı üniversitelerinde aktif çalışan bir LGBTİQA+ topluluğu olduğunu belirtirken, 11 (%24,4) katılımcı üniversitelerinde bir LGBTİQA+ topluluğu olmadığını, 4 (%8,9) katılımcı ise bu konuda bir fikirleri olmadığını ifade etmiştir.

“Okulda LGBT+ topluluğunun birlikte olacağı bir yer olsun istiyorum fakat bunun sonucunun bana karşı olabilecek bir nefret suçuna dönmesinden korktuğum için hiçbir şey yapamıyorum.”
-Katılımcı 22

6. ÖĞRENCİLER ARASI İLİŞKİLER

Trans+ olmayan öğrenciler tarafından kabul görmediğimi hissediyorum.

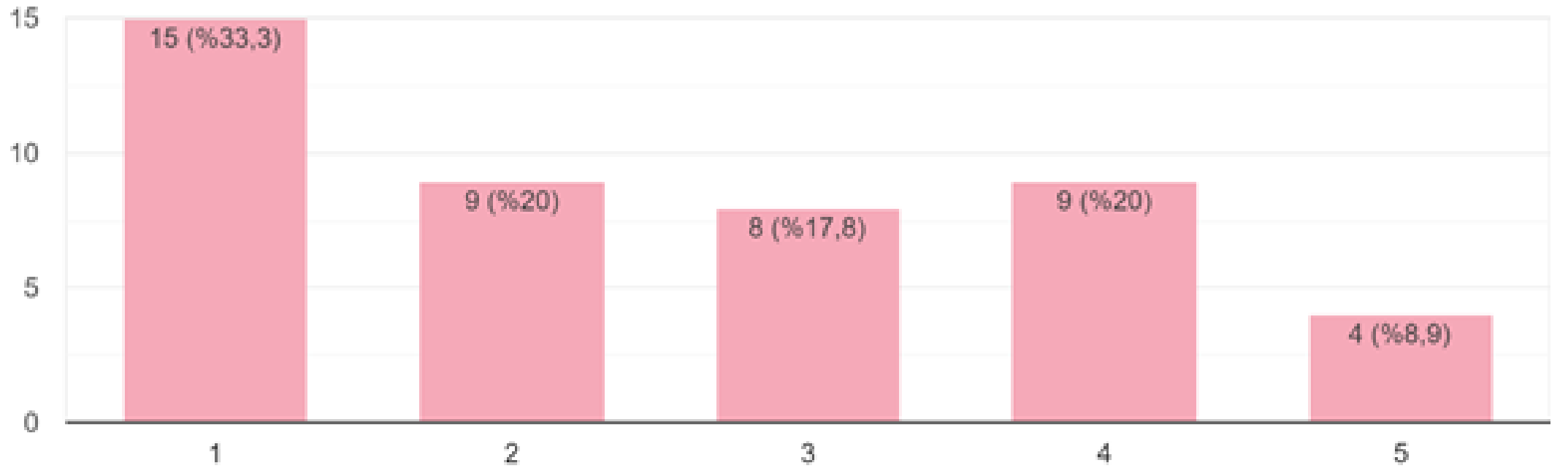
45 yanıt

Katılımcıların 14'ü (%31,1) natrans öğrenciler tarafından sık sık kabul görmediğini hissettiğini belirtirken, 11'i (%24,4) zaman zaman; 8'i (%17,8) her zaman; 7'si (%15,6) çok seyrek; 5 (%11,1) katılımcı ise bu durumu hiçbir zaman hissetmediklerini ifade etmiştir.

Trans+ olduğum için öğrenciler tarafından dalga geçildim ve hakarete uğradım.

45 yanıt

15 (%33,3) katılımcı trans+ olduğu için diğer öğrenciler tarafından hiçbir zaman uğramadığını belirtirken; 9 (%20) katılımcı bu durumla çok seyrek; 8'i (%17,8) zaman zaman; 9'u (%20) sık sık; 4'ü (%8,9) her zaman karşılaştığını ifade etmiştir.

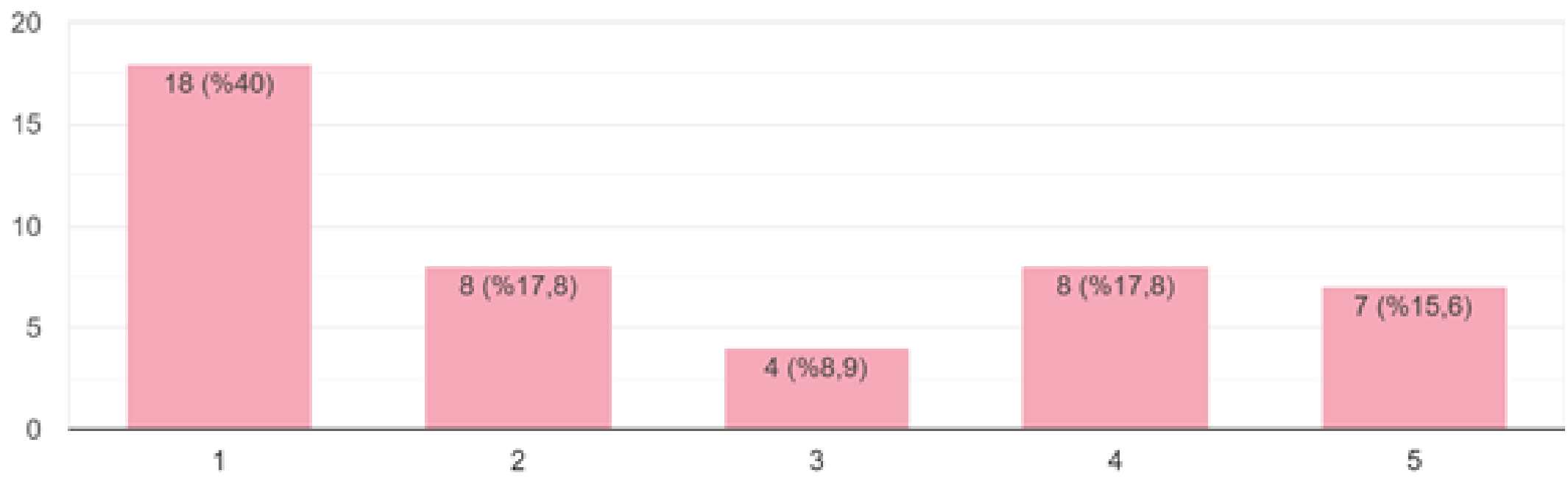
“Agender olduğumu söylememe rağmen kız, kadın veya maskülen görünüşümden dolayı erkek,oğlan kelimelerini kullanılıyorlar.

Biseksüelliğim de şaka aracı olarak kullanılıyor.”

-Katılımcı 22

Özel yaşamımla ilgili hakaret içeren dedikodular çıkarıldı.

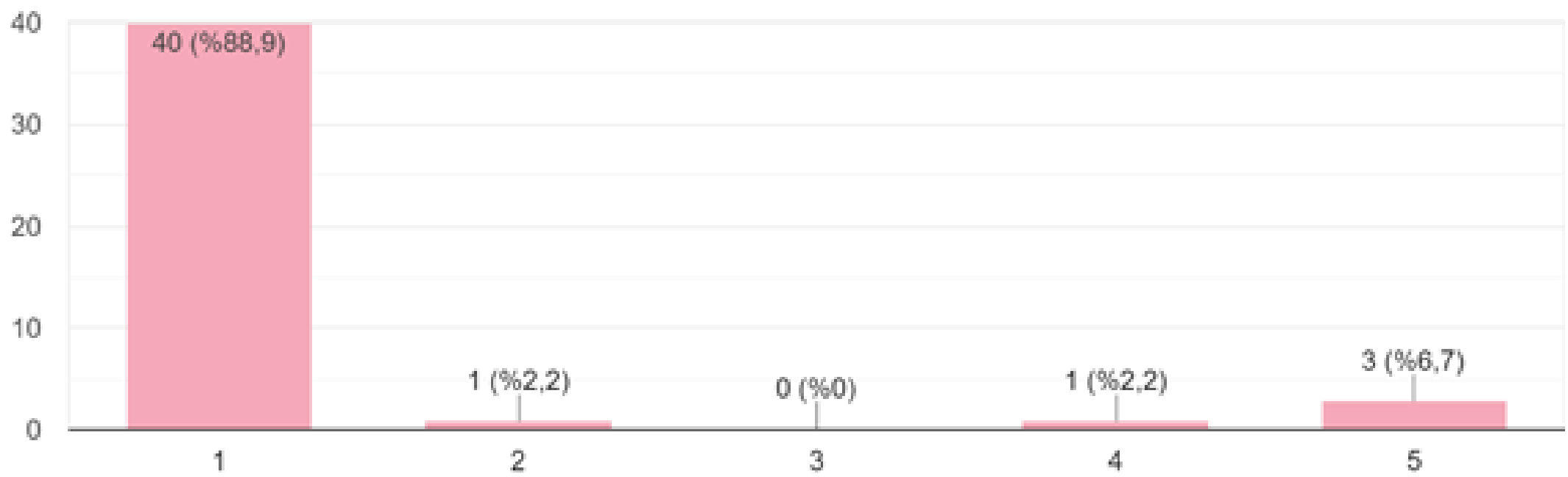
45 yanıt

Katılımcıların 18'i (%40) özel yaşamlarıyla ilgili hakaret içeren dedikodular çıkarılmadığını belirtirken; 8'i (%17,8) bu durumlar çok seyrek; 4'ü (%8,9) zaman zaman; 8'i (%17,8) sık sık; 7'si (%15,6) her zaman karşılaştığını ifade etmiştir.

Trans+ olduğum için kampüste diğer öğrencilerin fiziksel şiddetine maruz kaldım.

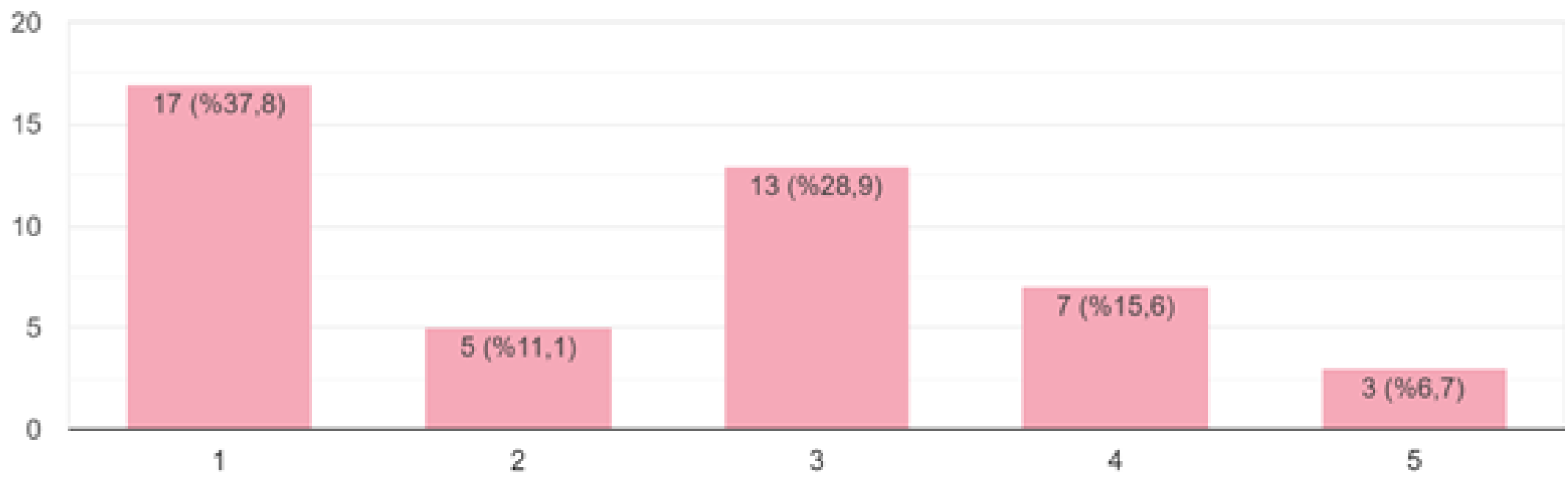
45 yanıt

40 (%88,9) katılımcı trans+ oldukları için kampüste diğer öğrenciler tarafından fiziksel şiddete maruz kalmadığını belirtirken; 1 katılımcı çok seyrek; 1 diğer katılımcı sık sık; 3 (%6,7) katılımcı her zaman maruz kaldığını belirtmiştir.

Diğer öğrenciler tarafından cinsel kimliğim ve/veya yönelimim ifşalandı.

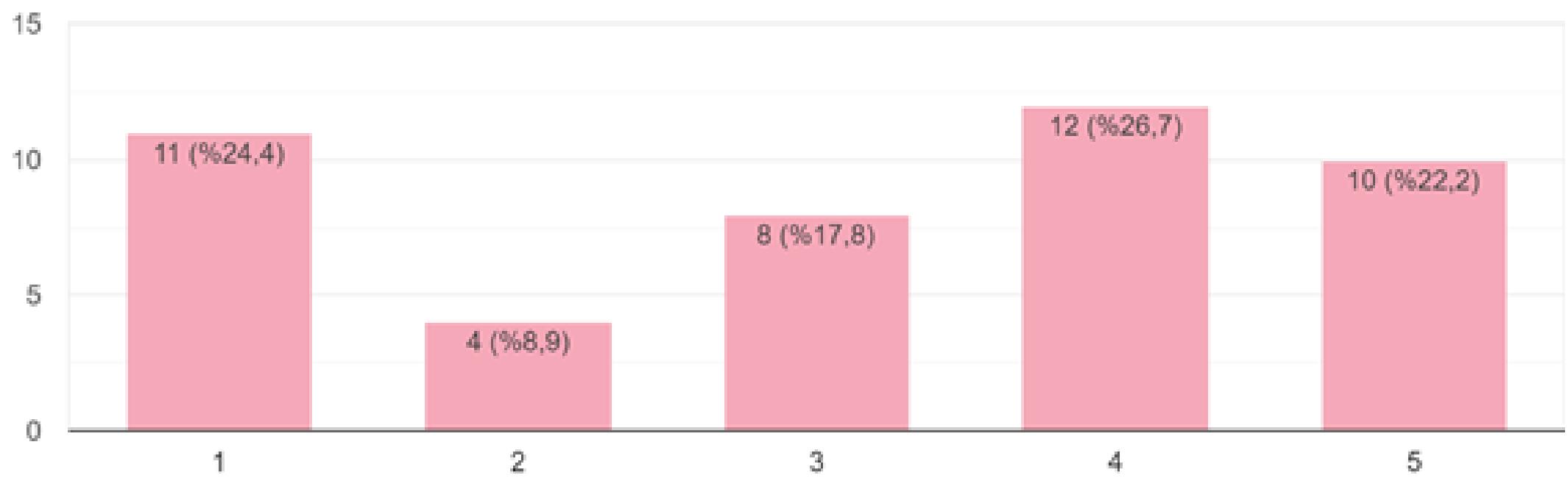
45 yanıt

17 (%37,8) katılımcı diğer öğrenciler tarafından cinsel kimlik ve/veya yöneliminin ifşalanmadığını belirtirken; 5'i (%11,1) çok seyrek; 13'ü (%28,9) zaman zaman; 7'si (%15,6) sık sık; 3'ü (%6,7) her zaman bu durumu yaşadığını ifade etmiştir.

Başka trans+ arkadaşlarımdan şiddete ve ayrımcılığa maruz kaldığına tanık oldum

45 yanıt

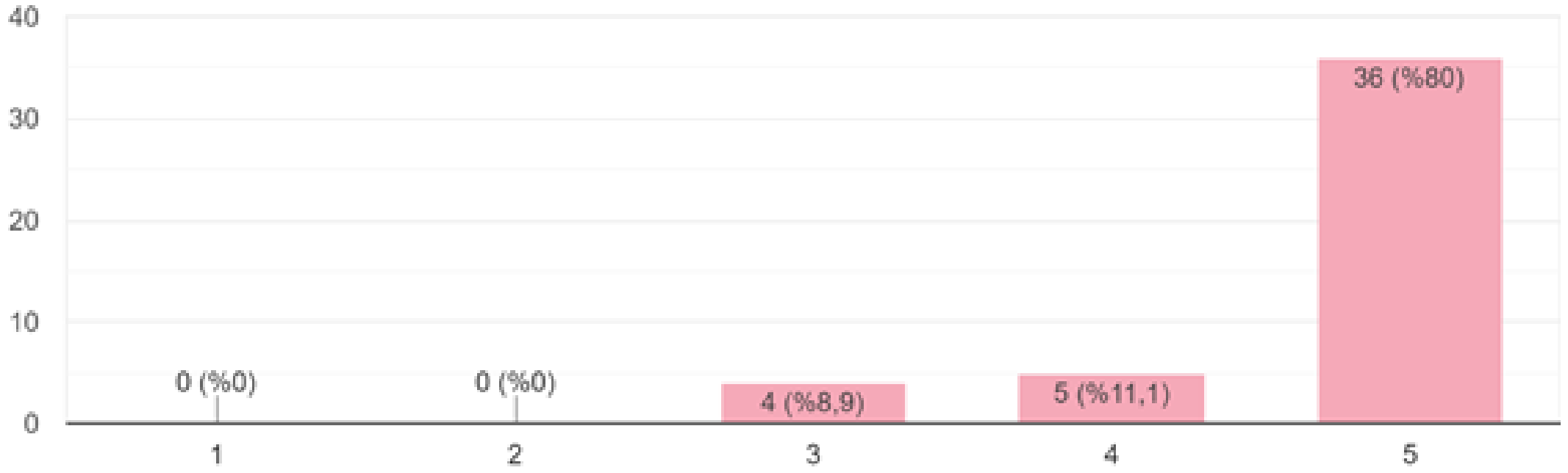

12 (%26,7) katılımcı başka trans+ arkadaşlarının şiddete ve ayrımcılığa maruz kaldığına sık sık tanık olurken; 11'i (%24,4) hiçbir zaman, 10'u (%22,2) her zaman; 8'i (17,8) zaman zaman; 4'ü (%8,9) çok seyrek tanık olduğunu ifade etmiştir.

7. TRANS+ ÖĞRENCİLERİN İSTEK VE ÖNERİLERİ

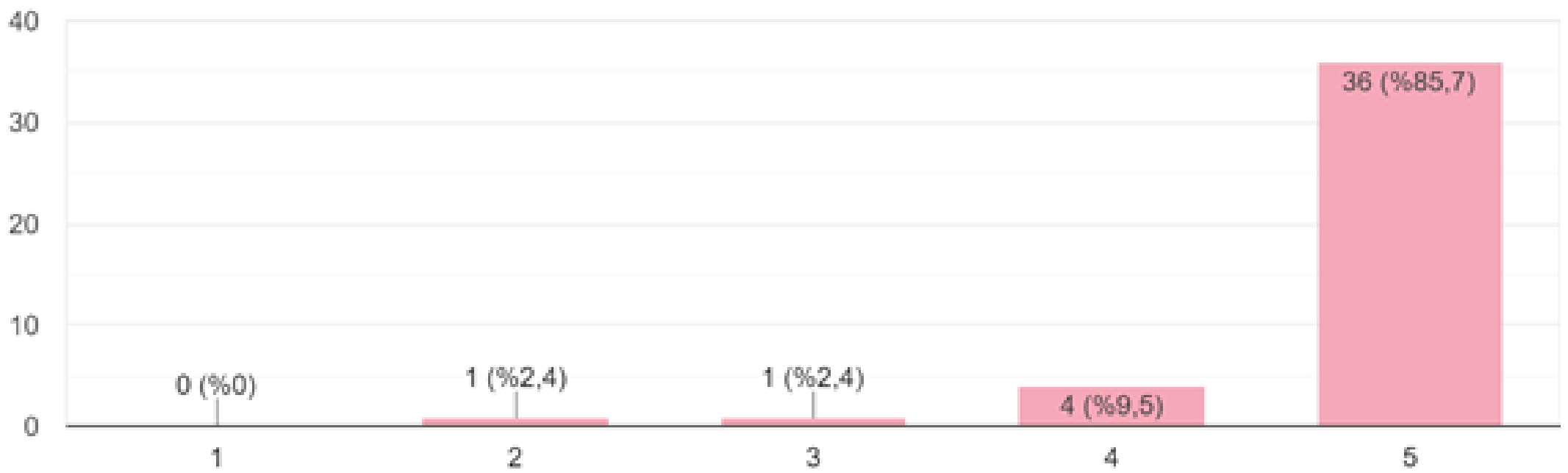
Bu bölümde katılımcılara öneriler sorulmuş ve iyileştirmeler yapıldığında nasıl hissedecekleri sorulmuştur.

Cinsiyetsiz yurt ya da cinsiyetsiz odada kalabiliyor olsam kendimi daha iyi ve güvende hissederdim
45 yanıt

Katılımcıların 36'sı (%80) cinsiyetsiz yurt ya da cinsiyetsiz odada kalabilecek olsalar kendilerini her zaman daha iyi ve güvende hissedeceklerini ifade etmiştir.

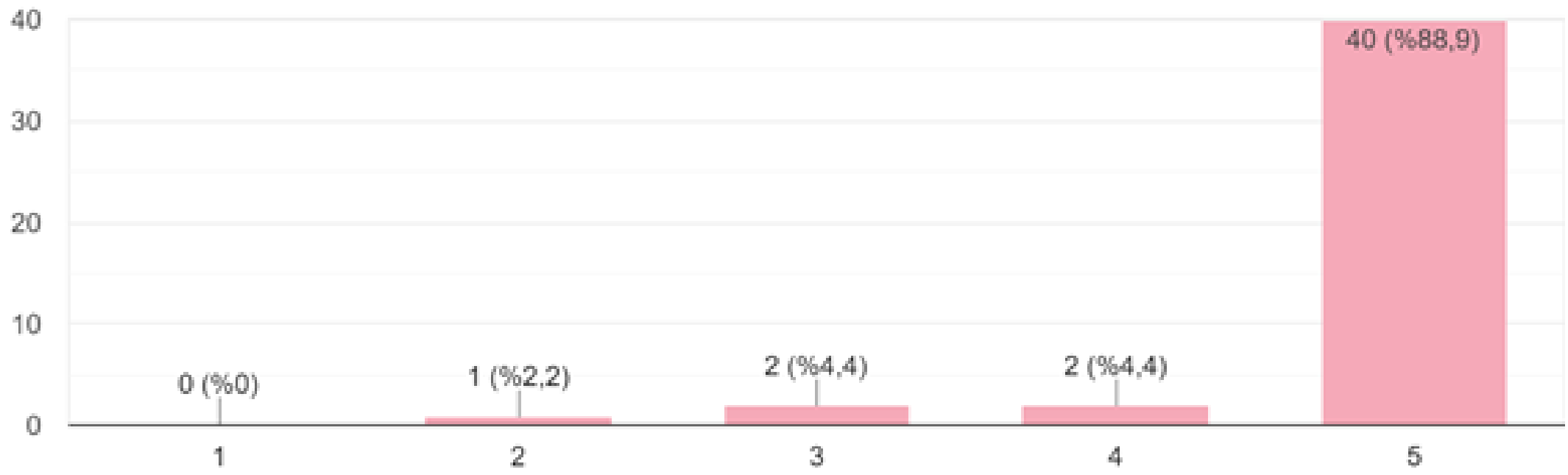
Üniversitemde yaşadığım tacizi ve şiddeti bildirebileceğim bir birim olsa veya (varsa) daha etkili işleyen bir birim olsa daha iyi ve güvende hissederdim.
42 yanıt

36 (%85,7) katılımcı üniversitelerinde tacize ve şiddete karşı etkili bir şekilde işleyen birim olduğunda kendilerini her zaman daha güvende hissedeceklerini ifade etmiştir.

Üniversitemde resmi ve aktif çalışma yürüten bir LGBTİQA+ topluluğu olsa daha iyi ve güvende hissederdim.

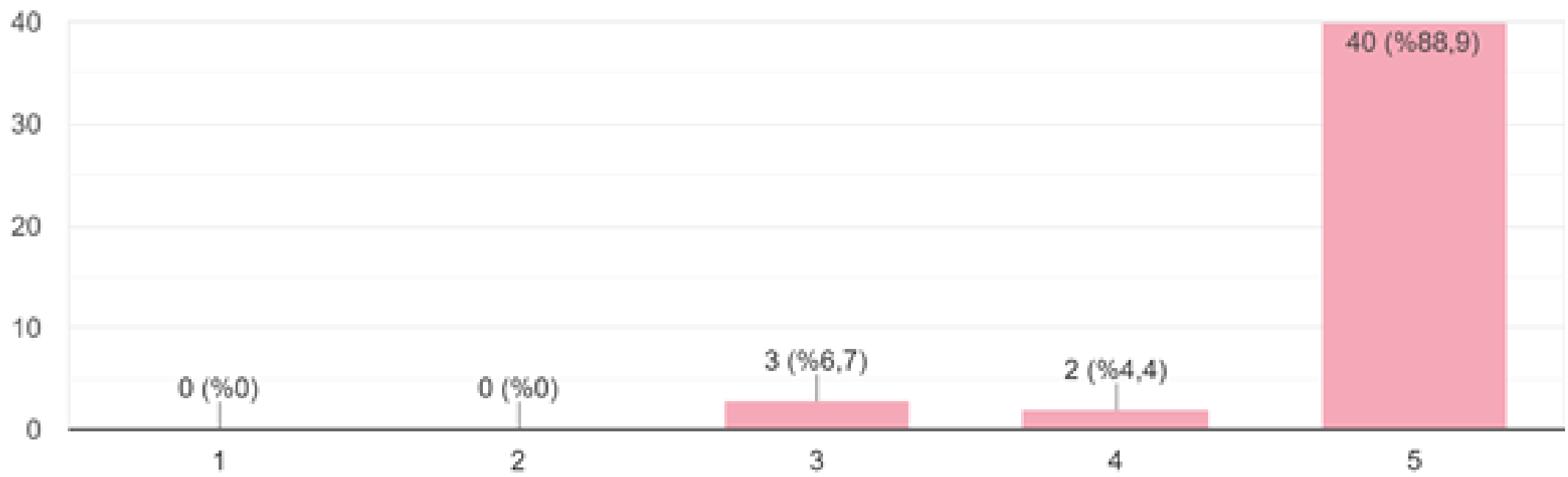
45 yanıt

40 (%88,9) katılımcı üniversitelerinde resmi ve aktif çalışma yürüten bir LGBTİQA+ topluluğu olduğunda kendilerini her zaman daha iyi ve güvende hissedeceklerini ifade etmiştir.

Bölüm binamda cinsiyetsiz tuvalet olsa kendimi daha iyi ve güvende hissedirim

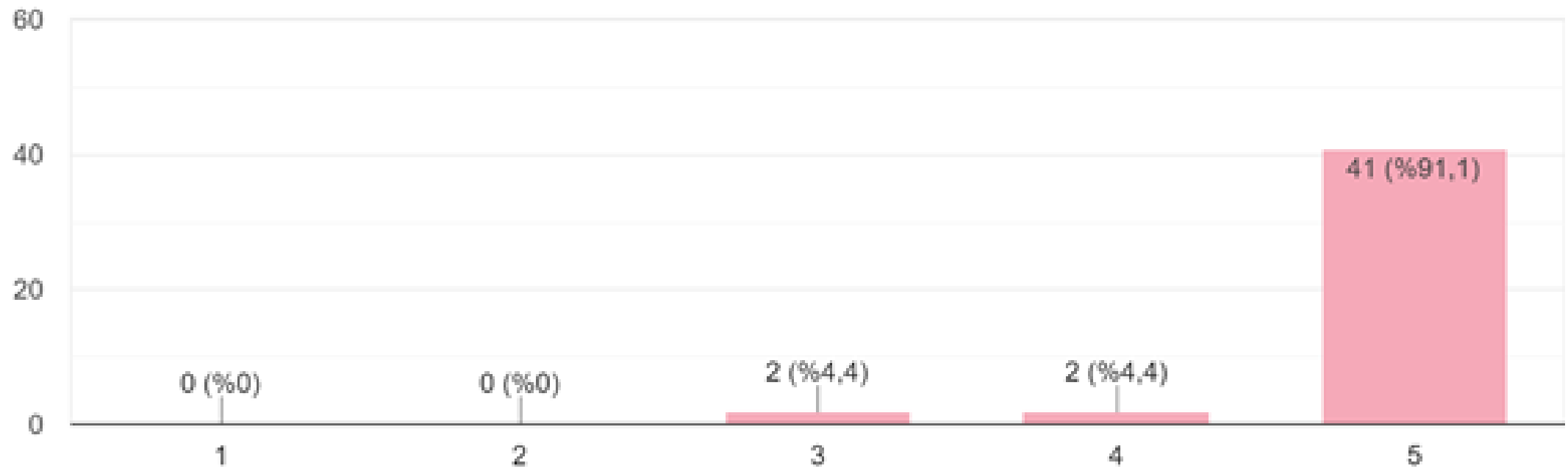
45 yanıt

40 (%88,9) katılımcı bölüm ve fakülte binalarında cinsiyetsiz tuvaletlerin olması durumunda kendilerini her zaman daha iyi ve güvende hissedeceklerini ifade etmiştir.

Ders içerikleri (izlenceler, okumalar, slaytlar vb.) kapsayıcı olsa kendimi daha iyi ve güvende hissedirdim.

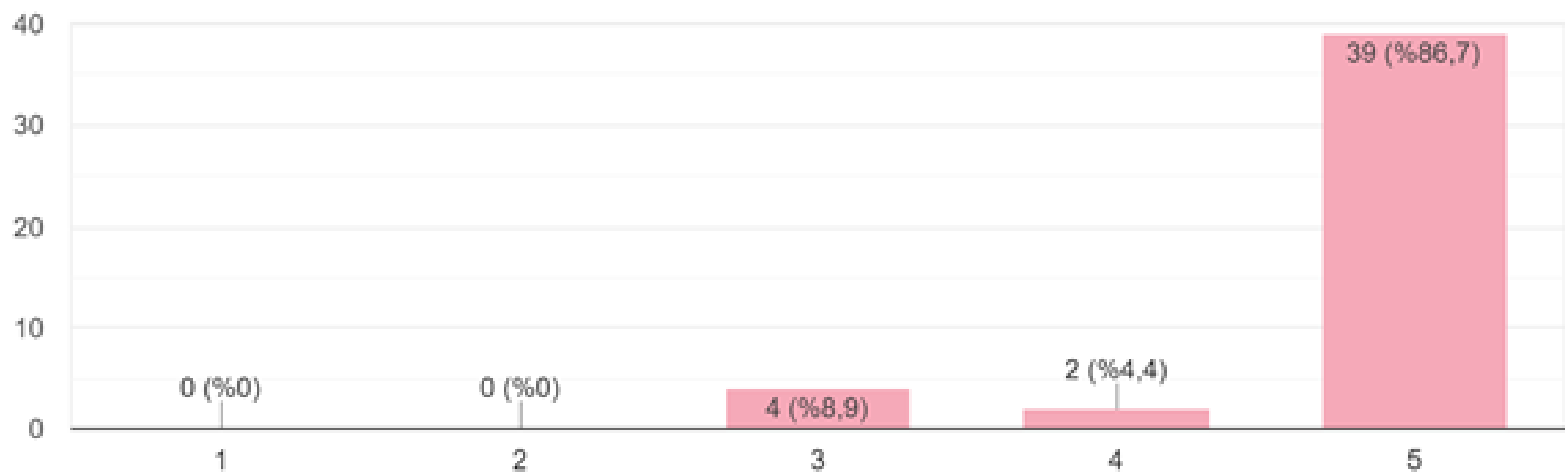
45 yanıt

Ders içeriklerinin (izlenceler, okumalar, slaytlar vb.) kapsayıcı olduğu durumda 41 (%91,1) katılımcı kendilerini her zaman daha iyi ve güvende hissedeceğini belirtmiştir.

Derslerde atanmış isim yerine beyan ettiğim isim kullanılsa kendimi daha iyi ve güvende hissedirim.

45 yanıt

Derslerde atanmış isimlerinin kullanılmaması durumunda 39 (%86,7) katılımcı kendilerini daha iyi ve güvende hissedeceğini ifade etmiştir.

“Malatya’da yaşayan trans nonbinary dinsiz Kürt vegan bir gacı olarak maruz kaldığım hangi ayrımcılığı anlatsam hangi travmamdan bahsetsem bilemiyorum. Sadece diliyorum ki dayanışmamızla örgütlenmemizle daha da güçlenelim ve kuralları kodları yeniden yazalım”

-Katılımcı 26

8. SONUÇ

Trans+ öğrencilerin üniversitelerde maruz kaldıkları transfobiyi ve ayrımcılıkları izlemek, yaşadıkları sorunları gündeme getirmek, taleplerini ve ihtiyaçlarını duyurmak, öznelere ve karar alıcılarla birlikte çözümler ve onarıcı önlemler üretilmesini sağlamayı amaçlayan çalışmanın analizleri ışığında kampüs güvenliği, öğretim üyeleri, üniversite yönetimi ve personel, öğrenciler arası ilişkiler gibi farklı başlıklara ilişkin çeşitli sonuçlar ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlar daha önce yapılan araştırmalardan çıkarılan bulguları da destekler niteliktedir*. Trans+ öğrencilerin üniversitelerde ne sıklıkla ayrımcılık yaşadıkları sorusuna hiçbir katılımcının “hiçbir zaman” ya da “çok seyrek” cevabı vermemesi dikkat çekicidir. Araştırmaya katılan kişilerden 15’i (%33,3) kampüste herhangi bir korkuları olmadan cinsel kimlik ve cinsel yönelimlerini yaşayabileceklerini “çok seyrek”; 13’ü “zaman zaman” (%28,9) olarak ifade etmiştir. “Hiçbir zaman” cevabı veren 10 (%22,2) katılımcı olmuştur. Cinsel kimlik ve cinsel yönelimlerini bir çekinceleri olmadan yaşayabildiklerini ifade eden katılımcı sayısı sadece 3’tür.

Sonuçlar ışığında, kampüslerde en çok ayrımcılık yaşanan üç yer sırasıyla sınıflar, tuvaletler ve yurtlar/misafirhanelerdir. 3 katılımcı ise bu alanlarda yaşanan ayrımcılık ve tacizlere karşı üniversite yönetimine yapılan başvurularda bir sonuç alamadığını ifade etmiştir. 13 Katılımcı cinsiyetsiz tuvalet taleplerinin üniversite yönetimi tarafından reddedildiğini belirtmiştir. Kampüs güvenliği konusundaki bir diğer önemli veri ise trans+ öğrencilerin kampüste ne kadar güvende hissettikleri üzerinedir. Katılımcılardan 12’si (%26,7) kampüste tek başına olduklarındaki güven hissini “sık sık”, 12’si (%26,7) “zaman zaman” olarak ifade ederken; “Hiçbir zaman” cevabı veren 7 (%15,6) katılımcı olmuştur. Kampüste tek başında güvende hissettiğini ifade eden katılımcı sayısı sadece 4’tür (%8,9). Arkadaşlarıyla birlikteyken ne kadar güvende hissettikleri sorulduğunda ise cevaplar önemli oranda değişmiştir. Katılımcıların 20’si (%45,5) kampüste arkadaşlarıyla birlikteyken sık sık güvende hissedeceğini belirtirken; 14’ü (%31,8) ise her zaman; 5’i (%11,4) çok seyrek; 4’ü (%9,1) zaman zaman ve sadece 1’i (%2,3) hiçbir zaman güvende hissetmediğini ifade etmiştir.

Bkz. “Üniversitelerde LGBTİ+ Eşitliğinin İzlenmesi 2020 Raporu”, GençLGBTİ+, 2021; Türkiye Üniversitelerinden Mezun Olan Transların, Cinsiyet Geçiş Sürecinin Ardından Üniversite Belgelerinin Değiştirilmesi Taleplerine Üniversitelerin Yaklaşımı, KAOSGL ve 17 Mayıs, 2021; LGBTİ+ Yurt Deneyimleri, GençLGBTİ+, 2018; LGBTİ+ Gençler Öğrenci Yurtlarından Ne İstiyor?; GençLGBTİ+, 2018; Eğitimde Cinsel Kimlik Ayrımcılığına Son!, KAOSGL 2010.

Üniversiteler akademik eğitimin yanı sıra, öğrencilerin sosyal, kültürel ve akademik gelişmelerini desteklemek amacıyla öğrenci toplulukları ve spor kulüplerinin kurulmasını da üniversite yaşamının elzem bir parçası olarak görmelidir. Keza, pek çok üniversitenin öğrenci toplulukları yönetmeliğinde bu tür topluluk ve kulüp faaliyetleri ile öğrencilerin üniversite yaşamlarının kalitesi arttırılmaya çalışıldığı ifade edilmiştir. Oysa araştırmanın sonuçlarına baktığımızda üniversitelerdeki öğrenci toplulukları ve spor kulüpleri trans+ öğrenciler için tamamen güvenli alanlar olarak yansımamıştır. Aksine, trans+ öğrencilerin ayrımcılıkla ve transfobiyle karşılaşma endişesiyle topluluklara ve kulüplere katılmaktan çekindikleri ortaya çıkmıştır. Ayrımcılıkla karşılaşma endişesiyle bir öğrenci topluluğuna ve spor kulübüne katılmaktan sık sık çekinen katılımcı sayısı 11 (%24,4) iken; her zaman yaşadığını belirten katılımcı sayısı 7 (%15,6); zaman zaman yaşayan 8 (%17,8); bu hissi çok seyrek yaşayan katılımcı sayısı 10 (%22,2); hiçbir zaman böyle bir endişe yaşamadığını belirten katılımcı sayısı 9'dur (%20). Cis-Heteronormatif bu koşullarda trans+ların yaşadıkları ayrımcılıklar ve normatif uygulamalar göz önünde bulundurulduğunda, üniversitelerdeki LGBTİQA+ toplulukları öznelere iyi hissetmeleri, güçlenmeleri ve sosyalleşmeleri bağlamında oldukça önemlidir. Ancak üniversitelerde bulunan LGBTİQA+ topluluklarına dair yaptıkları yorumlarda 12 katılımcı üniversitelerinde resmi bir LGBTİQA+ topluluğu kurmak istediklerinde üniversite yönetimi tarafından engellediklerini ifade etmiştir.

Öğretim elemanlarıyla ilişkilere bakıldığında, en büyük sorunlardan ilki öğretim elemanlarının derslerde yapılan ayrımcı ve nefret söylemi içeren yorumlara izin vermesidir. Katılımcıların 14'ü (%31,1) öğretim elemanlarının sık sık ayrımcı ve nefret söylemiş içeren yorumların yapılmasına izin verdiğini belirtmiştir. 10'u (%22,2) hiçbir zaman izin verilmediğini, 9'u (%20) ise her zaman ayrımcı ve nefret söylemi içeren yorumların yapılmasına izin verildiğini ifade etmiştir. "Her zaman" ve "sık sık" olarak yanıt veren katılımcıların kayıtlı oldukları fakültelere bakıldığında Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Fakültesi, Eğitim Fakültesi öne çıkmaktadır. En çok karşılaşılan ikinci sorun ise öğretim elemanlarının trans+ öğrencilere atanmış isimleriyle ve eğitim dili Türkçe olmayan derslerde atanmış cinsiyetinin zamirleriyle hitap etmeleridir. Katılımcıların 15'i (%33,3) öğretim elemanları tarafından her zaman atanmış isminin ya da Türkçe olmayan derslerde atanmış cinsiyetinin zamirinin kullanıldığını, 13'ü (%28,9)ü sık sık bu durumla karşılaştığını, 6'sı (%13,3) ise bunu yaşamadıklarını belirtmiştir.

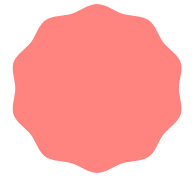
Öğretim elemanlarının da ders içeriklerini daha kapsayıcı ve güncel bir hale getirmeleri, nefret söylemi ve ayrımcı söylemlere karşı yaptırım uygulamaları, öğrencilere isimlerinin ve Türkçe işlenmeyen derslerde kullandıkları zamirlerin sorulması, sınıfların güvenli alan haline getirilmesi için önemlidir.

Üniversite yönetimi ve personeli ile ilişkilere bakıldığında, katılımcılar idari personel ve güvenlik personelleri tarafından ayrımcılığa maruz kaldıklarını ancak şikâyet mekanizmalarından yanıt alamadıklarını ya da sürecin iyi işletilmediğini ifade etmişlerdir. 15 katılımcı idari personeller tarafından ayrımcılığa uğradıklarını, 13 katılımcı ise güvenlik personelleri tarafından taciz edildiklerini ve alay edildiklerini belirtmiştir. Ancak şikâyet mekanizmalarına baktığımızda, katılımcıların 18'i (%40) üniversitelerinde taciz ve ayrımcılığı bildirebilecekleri bir birim (CTS) olmadığını ifade ederken, 15'i (%33,3) birim olup olmadığına dair fikirlerinin olmadığını, 12'si (%26,7) ise cinsel taciz ve şiddete karşı bir birim olduğunu ifade etmiştir. Verilerden hareketle, katılımcıların üniversiteleri üzerinden bir inceleme yapıldığında katılımcıların bilgi eksikliği ortaya çıkmaktadır. Üniversitelerinde CTS birimi olmadığını ifade eden 18 katılımcının 10'unun üniversitesinde CTS birimi bulunmaktadır. Benzer bir biçimde, CTS birimlerinin varlığına dair bir fikri olmayan 15 katılımcının 11'inin üniversitesinde CTS birimi bulunmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin eğitim gördükleri 20 üniversite arasında aktif web sitesi bulunan ve CTS birimlerine başvuru yollarını etkili bir biçimde açıklayan üniversite sayısı sadece 5'tir. Öğrencilerin CTS birimlerine dair bilgi alma yollarının kolaylaştırılması, güncel bilgiler içeren ve başvuru yollarının detaylı bir şekilde açıklandığı web sitelerinin kurulması kampüslerin öğrenciler için güvenli alan olmasını sağlamak için atılması gereken adımlardan biridir. Tacizciyle yüz yüze getirme, şikâyette bulunan kişilerin gizliliğinin korunmaması, şikâyet edeni cezalandırma gibi yöntemlere ise son verilmelidir.

Katılımcılardan 36'sının cevap verdiği diplomalarında atanmış isimlerinin olmasına dair endişe duyup duymadıklarına dair soruya ise 17 (%47,2) katılımcı her zaman bu konuda endişe duyduklarını, 7 (%19,4) katılımcı ise bu konuda bir endişelerinin olmadığını belirtmiştir. İki katılımcı diplomada isim değişikliği için başvurduğunda sürecin uzatıldığını ve ertelendiğini belirtmiştir. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda, araştırmaya katılan trans+ların da bu konudaki endişelerinin de giderilmesi için çeşitli değişikliklerin ve düzenlemelerin yapılması acildir.

Diğer öğrenciler ile ilişkilere bakıldığında ise öğretim elemanlarıyla ve üniversite yönetimiyle yaşanan sorunlara nazaran daha olumlu bir tablo ortaya çıkmış olsa da katılımcıların 14'ü (%31,1) natrans öğrenciler tarafından sık sık kabul görmediğini hissettiğini belirtirken, 11'i (%24,4) zaman zaman; 8'i (%17,8) her zaman; 7'si (%15,6) çok seyrek kabul görmediğini hissettiğini; 5'i (%11,1) hiçbir zaman bunu hissetmediğini belirtmiştir. 40 (%88,9) katılımcı trans+ oldukları için kampüste diğer öğrenciler tarafından fiziksel şiddete maruz kalmadığını belirtirken; 12 (%26,7) katılımcı başka trans+ arkadaşlarının şiddete ve ayrımcılığa maruz kaldığına sık sık; 10'u (%22,2) her zaman; 8'i (17,8) zaman zaman tanık olduğunu ifade etmiştir.

Son olarak katılımcılara öneriler ve belli iyileştirmeler yapıldığında nasıl hissedecekleri sorulduğunda katılımcıların hemen hemen hepsi cinsiyetsiz yurt ya da cinsiyetsiz odada kalabilseler, üniversitelerinde tacize ve şiddete karşı etkili bir şekilde işleyen birim olsa, bölüm ve fakülte binalarında cinsiyetsiz tuvaletlerin olması durumunda, ders içeriklerinin (izlenceler, okumalar, slaytlar vb.) kapsayıcı olduğunda, resmi ve aktif bir LGBTİQA+ topluluğu olduğunda ve derslerde atanmış isimlerinin ve zamirlerinin kullanılmaması durumunda kendilerini daha iyi ve güvende hissedeceklerini ifade etmiştir.

9. EĞİTİM HAKKINA DAİR ULUSLARARASI VE ULUSAL MEVZUAT

9.1. ULUSLARARASI MEVZUAT

9.1.1. Birleşmiş Milletler Sistemi

Eğitim hakkını güvence altına alan en önemli uluslararası sözleşmelerden biri Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'dir. Sözleşme Türkiye açısından 1976'dan beri yürürlüktedir. Sözleşmenin 13., 14. ve 15. maddelerinde eğitim hakkı düzenlenmiştir. Bu maddelere bakıldığında eğitimin; herkese hitap edebilen, ücretsiz, erişilebilir, eşitlikçi, özgürlükçü, insan hakları temeline dayanan ve bu değerleri içselleştiren bir yapıda olması gerektiği anlaşılmaktadır. Sözleşmenin denetim organı olan Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, 13 Numaralı Genel Yorum'da eğitimde ayrımcılık yasağına yer vermiştir. Komite, eğitimin erişilebilir olması ile ayrımcılık yapılmaması arasında doğrudan ilişki kurmuştur. Eğitime erişim, burs imkanları, pozitif önlemler, eğitim standartları, akademik özerklik, müfredat, mevzuat gibi konularda hiçbir dezavantajlı grup için ayrımcılık yapılmaması gerektiğinin altını çizmiştir[1]. Toplumsal cinsiyet eşitliğini amaçlamayı zorunlu görmüştür [2]. Komite 20 Numaralı Genel Yorum'da ev sahiplerinin cinsel yönelim temelinde ayrımcılık yapabildiğini, bu nedenle mevzuatta gerekli düzenlemeler yapılarak önlem alınması gerektiğini belirtmiştir[3]. Ayrıca ayrımcılık yasağında yer alan "diğer statüler" ibaresinin transları ve interseksleri kapsadığını ifade etmiştir[4].

Eğitim hakkı, Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin 10. maddesinde yer almaktadır. Sözleşme Türkiye açısından 1981'den beri yürürlüktedir. Bahsedilen maddede her çeşit ve kademedeki eğitim ve öğretimde kadınlara yönelik ayrımcılığın sona erdirilmesi ile pozitif önlemlerin alınması hüküm altına alınmıştır. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığı Önleme Komitesi ise 28 Numaralı Genel Yorum'da devletlerin genel yükümlülüklerine ilişkin tavsiyelerde bulunmuştur.

[1]Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi 13 Numaralı Genel Yorum, E/C.12/1999/10, 1999

[2]A.g.e. 55. Paragraf

[3]Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi 20 Numaralı Genel Yorum, E/C.12/GC/20, 2009, para.11

[4] .g.e. 32. Paragraf

Tavsiyeler arasında toplumsal cinsiyet temelli şiddetin, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelinde daha farklı tezahür ettiğinin gözlemlendiğine işaret edilmiştir. Bu nedenle devletlerin ayrımcılığı yasaklaması, hukuki ihtiyaçları karşılaması, pozitif önlemler alması, politika üretmesi ve programlar ile benimsemesi gerekmektedir [5].

Uluslararası Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Transseksüel, Queer ve İnterseks Gençlik ve Öğrenci Örgütü (IGLYO), LGBTİ+ Kapsayıcı Eğitim Raporu'nda, Türkiye'de eğitimde ayrımcılık karşıtı bir yasanın, kapsayıcı bir ulusal müfredatın, öğretmenler için farkındalık eğitimlerinin, zorbalık/taciz ile ilgili veri toplamanın, destek mekanizmalarının, ulusal politikanın ve eylem planlarının olmadığını not etmiştir [6].

ILGA Europe, Transgender Europe ve OII-Germany örgütlerinin hazırladığı raporda[7], intersekslere yönelik ayrımcılıkla ilgili verilerin ve çalışmaların çok az olduğuna dikkat çekilmiştir. Yine de OII-Germany intersekslerin farklı deneyimlere dayanan birtakım endişe alanlarını belirtmiştir: Ameliyatlara nedeniyle devamsızlık, stres, zorbalık, taciz, idari ve öğretim kadrolarının bilinçsizliği, ayrımcı hukuki düzenlemeler, ikili cinsiyete göre belirlenmiş alanlar. Raporda ayrıca transların eğitim hayatında yaşadıkları sorunlar da benzeri biçimde sıralanmıştır.

Türkiye, UNESCO tarafından 1960 yılında kabul edilen Eğitimde Ayrımcılığa Karşı Sözleşme'nin tarafı olmamıştır. Oysa UNESCO, Eğitimde Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği Temelli Şiddet başlıklı raporunda, eğitim sektöründe dünya genelinde karşılaşılan CYCK temelli ayrımcılıkla ilgili tespitler ve öneriler yer almaktadır. Öneri başlıkları şöyle sıralanabilir[8]:

- CYCK temelli şiddet sistematik olarak izlenmelidir.
- Ulusal ve okul düzeyinde kapsayıcı politikalar oluşturulmalıdır.
- Kapsayıcı bir müfredat ve öğrenme materyalleri hazırlanmalıdır.
- Öğretmenlere ve diğer eğitim çalışanlarına destek olunmalıdır.
- Güvenli ve destek sağlayan okul ortamları sağlanmalıdır.
- Sivil toplum örgütleriyle kampanyalar ve ortaklıklar aracılığıyla doğru bilgi yaygınlaştırılmalıdır.
- Oluşturulan mekanizmalar denetlenmelidir.

[5]Tarafların Devletlerin En Temel Yükümlülüklerine İlişkin 28 Sayılı Genel Yorum, CEDAW/C/GC/28, 2010, 18. Paragraf.

[6]LGBTIQ Kapsayıcı Eğitim Raporu, Endeks Haritası, 2018. <https://www.education-index.org/country/turkey> (Erişim Tarihi:02/06/2021).

[7]Avrupa Komisyonunun Eğitimde ve Mal Hizmetlerinde Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığına İlişkin Ortak Durum Değerlendirmesi, Aralık 2010.

[8]Eğitimde Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği Temelli Şiddet, UNESCO, 2016.

Eğitim hakkı bunların yanı sıra Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 28. ve 29. maddelerinde düzenlenmektedir. Sözleşme, Türkiye için 1995'ten beri yürürlüktedir. Çocuk Hakları Komitesi, 20 Numaralı Genel Yorum'da[9] devletleri, güvenlik ve destek tedbirlerini uygulayarak ve kamusal farkındalığı artırarak tüm LGBTİ çocuk ve gençleri her türlü şiddet, ayrımcılık veya zorbalık türünden korumak için etkili biçimde harekete geçmeye çağırmıştır. Yine aynı raporda izolasyon ve damgalamanın okuldan ayrılmaya veya devamsızlığa, hatta aşırı durumlarda intihara bile neden olabileceği tehlikesinden bahsedilmiştir.

Birleşmiş Milletler Eğitim Hakkı Özel Raportörü'nün Kapsayıcılık, Eşitlik ve Eğitim Hakkı konulu tematik raporunda [10] eğitimde ayrımcılık meselesi irdelenmiştir. Raporda herhangi bir sebeple eğitime erişimde ayrımcılık yapılamayacağına ilişkin ilkeler tekrar edilmiş olsa da 13 farklı kırılğan grubun incelendiği raporda LGBTİ+'lara yer verilmemiştir. Yine özel raportörün Cinsel Eğitim başlıklı tematik raporunda [11] cinsel eğitimin cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği çeşitliliğini de içermesi gerektiği belirtilmiştir.

9.1.2. Avrupa Konseyi Sistemi

Avrupa Konseyi sistemindeki mevzuata baktığımızda ise eğitim hakkı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 1 Numaralı Protokol'ün 2. maddesinde düzenlenmiştir. Türkiye protokolü 1952 yılında imzalamış ve 1954 yılında 6366 Sayılı Kanun ile onaylamıştır. Ancak eğitim hakkına ilişkin maddeyle ilgili olarak Tevhidi Tedrisat Kanunu hükümleriyle çelişmemek üzere çekince koymuştur. AİHS'in 14. maddesinde ise ayrımcılık yasağı düzenlenmektedir. Bu hükme göre sözleşmede tanınan haklar hiçbir ayırım gözetilmeksizin hak sahiplerine sağlanmalıdır. AİHM'e yapılan başvurularda ayrımcılık yasağı ihlali iddiasının, ancak sözleşmede yer alan başka bir hak ile bağlantılı olarak ileri sürülebileceğine ilişkin kısıtlayıcı kural, AİHS'e Ek 12 Numaralı Protokol ile taraf devletler açısından kaldırılmaktadır. Türkiye 12 Numaralı Protokol'ü 2001 yılında imzalamış, ancak henüz onaylamamıştır. Dolayısıyla protokol henüz yürürlüğe girmiş değildir.

[9]https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2fC%2fGC%2f20&Lang=en (Erişim Tarihi: 07/06/2021)

[10]<https://undocs.org/A/72/496> (Erişim Tarihi: 07/06/2021)

[11]<https://undocs.org/A/65/162> 23. Paragraf. (Erişim Tarihi: 07/06/2021)

1961 yılında imzaya açılan ve 1996 yılından gözden geçirilerek yenilenen Avrupa Sosyal Şartı'ndaki çalışma hakkı, gençlerin ve çocukların korunması hakkı, mesleki eğitim hakkı, istihdam alanında eşitlik hakkı, toplumsal dışlanma ve yoksulluğa karşı korunma hakkı gibi maddelerde eğitime ilişkin hükümler yer almaktadır. Şart, Türkiye açısından 2007'den beri yürürlüktedir.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Üye Devletlere Yönelik CM/Rec(2010)/5 Sayılı Tavsiye Kararı, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli ayrımcılıkla mücadele için alınacak önlemleri içermektedir. Tavsiyeler arasında eğitim alanını ilgilendiren önemli maddeler bulunmaktadır[12]:

- “Üye devletler, özellikle resmi evraklarda isim ve cinsiyet değişikliğini hızlı, şeffaf ve erişilebilir biçimde mümkün kılarak, kişinin cinsiyet geçişinin hayatın bütün alanlarında hukuken tanınmasını tam güvence altına almak için uygun önlemleri almalıdırlar. Bununla birlikte üye devletler, yeri geldiğinde, eğitim ya da iş sertifikası gibi temel belgelerdeki ilgili değişikliklerin ve uygun düşen tasdiklerin devlet dışı aktörler tarafından yapılmasını temin etmelidirler.” (para. 21)
- “Üye devletler, çocuğun yüksek yararını sonuna kadar dikkate alarak, eğitim hakkının etkili şekilde ve cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği nedeniyle ayrımcılık yapılmaksızın kullanılabilmesini sağlamak için, eğitim personeline ve öğrencilere yönelik uygun yasal ve diğer önlemleri almalıdırlar. Bu özellikle, çocukların ve gençlerin güvenli bir ortamda; şiddet, zorbalık, toplumsal dışlama ya da cinsel yönelim veya cinsiyet kimliğiyle bağlantılı diğer ayrımcı ve onur kırıcı muamele biçimleri olmaksızın eğitim hakkını korumayı içerir.” (para. 31)
- “Çocuğun yüksek yararını sonuna kadar dikkate alarak, okullarda karşılıklı hoşgörü ve saygıyı cinsel yönelim veya cinsiyet kimliğini içerecek şekilde sağlamak için, tüm düzeylerde uygun önlemler alınmalıdır. Bu örneğin, okul müfredatı ve eğitim materyallerinde cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği ile ilgili nesnel bilginin sağlanmasını; ve kendi cinsel yönelimlerine ve cinsiyet kimliklerine göre yaşamalarını sağlamak için, öğrencilere gerekli bilgi, koruma ve desteğin temin edilmesini içermelidir. Ayrıca üye devletler, okullar için eşitlik ve güvenlik politikaları ile eylem planları tasarlayabilirler, uygulayabilirler ve ayrımcılıkla mücadele için uygun eğitime ya da desteğe ve öğretim yardımlarına erişimi sağlayabilirler. Böylesi önlemler, çocuklarının eğitime ilişkin ebeveyn haklarını göz önüne almalıdır.” (para.32)

[12]Aynen alıntı: Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği Temelli Ayrımcılıkla Mücadele, Avrupa Konseyi Yayıncılık, Çeviren: Kaos GL, 4. Baskı, 2018.

Belirtilen tavsiye kararına ek olarak, Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği Temelli Ayrımcılığa İlişkin Uzmanlar Komitesi (DH-LGBT) Başkanı ve Avrupa Konseyi Genel Sekterliğince hazırlanan açıklayıcı memorandumda[13] da önemli ifadeler yer almaktadır:

- “Eğitim hakkı, Sözleşme’nin Protokol’ünün 2. maddesinde ifade edilmiştir. Genç insanların sağlıkları ve gelişimleri yaşadıkları ortamlardan aşırı derece etkilenmektedir. Cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelli ayrımcılığın özellikle genç insanlar arasında tecrit, düşük başarı ve hoşnutsuzluğa katkıda bulunan bir faktör olduğu ve intihar girişimlerine bile yol açabileceği göz önünde bulundurulduğunda, okulun bunda çok önemli bir yeri vardır.” (para.31)
- "Bu nedenle devletler, çocukların ve gençlerin güvenli bir ortamda, şiddet, zorbalık, toplumsal dışlama ve cinsel yönelim veya cinsiyet kimliğiyle bağlantılı diğer ayrımcı ve onur kırıcı muamele biçimleri olmaksızın eğitim hakkını korumalıdır. Aynı zamanda, okul yönetimlerinin ve öğretim kadrosunun, okullardaki cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelli herhangi bir tür ayrımcılığı ortaya çıkarabilmesi, inceleyebilmesi, etkili şekilde karşılık verebilmesi ve mücadele edebilmesini; ve eğitim kurumlarında disiplinin bu tür herhangi bir ayrımcılık yapılmaksızın, insan onuruna bağdaşan bir şekilde uygulanmasını sağlamaları için uygun önlemleri almalıdırlar. Dışlanma veya şiddetten muzdarip lezbiyen, gey, biseksüel ve trans öğrenciler, korumaya ilişkin nedenlerle ayrılmamalı ya da tecrit edilmemelidirler: Onların yararı katılımcı temelde belirlenmeli ve saygı görmelidir; bu tür durumlara çözüm getirecek önlemler, daha ziyade öncelikli olarak failere yöneltilmelidir.” (para.31)
- “Cinsel yönelim veya cinsiyet kimliğine ilişkin meseleleri ele almamak; genç lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin özsaygıları açısından zararlı sonuçlar doğurabilir. Bu nedenle devletler, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine ilişkin meselelere, müfredatta ya da örneğin cinsellik ve sağlığa ilişkin eğitim sınıflarında saygılı ve nesnel şekilde değinmelidirler. [Devletler] özellikle ayrımcılık karşıtı perspektiften bu meseleleri ele almaları için öğretmenlere ve diğer eğitim kadrosuna yönelik başlangıç düzeyde ve hizmet içi eğitim programları düzenlemeli ya da destek ve rehberlik sağlamalıdırlar. Avrupa Sosyal Haklar Komitesi, kısa süre önce, bir devletin, eşcinsellik karşıtı ifadeler içeren ders kitaplarını resmi olarak onaylamak veya kullanılmasına izin vermek yoluyla, "eğitim materyallerinin küçük düşürücü kalıp yargıları güçlendirmemesi ve heteroseksüel yönelime sahip olmayan kişiler gibi, tarihsel olarak marjinalleştirilmiş gruplar tarafından sıklıkla tecrübe edilen sosyal dışlama, yerleşik ayrımcılık ve insan onurunun reddine sebep olan önyargı türlerini devam ettirmemesini sağlamaya dek uzanan" ve ayrımcı olmayan

[13]Aynen alıntı: Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği Temelli Ayrımcılıkla Mücadele, Avrupa Konseyi Yayıncılık, Çeviren: Kaos GL, 4. Baskı, 2018.

İstanbul Sözleşmesi'nin eğitim başlıklı 14. maddesine göre devletler tüm eğitim seviyelerinde resmi müfredata kadın erkek eşitliği, toplumsal cinsiyet rolleri, karşılıklı saygı, barışçıl çatışma çözümü, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet konularının eklenmesi sağlayacaktır. Maddenin ikinci fıkrasında ise belirtilen konuların eğitimin yanında spor, kültür ve eğlence tesislerinde ve medya yaygınlaştırılacağı belirtilmiştir. Ancak Türkiye Cumhuriyeti ilk imzacısı olduğu sözleşmeden Cumhurbaşkanı'nın aldığı karar ile 1 Temmuz 2021 tarihi itibarıyla çekilmiş olacaktır. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı tarafından sözleşmeden çekilme sebebinin sözleşmenin "Türkiye'nin toplumsal ve ailevi değerleriyle bağdaşmayan eşcinselliği normalleştirmeye çalışan bir kesim tarafından manipüle edilmesi" nedenine dayandığı açıkça ifade edilmiştir [17]. Bu durum zaten oldukça büyük sorunları bulunan Türkiye'deki LGBTİ+ haklarına ilişkin tablonun iyice kötüleşeceği açısından endişe yaratmaktadır.

İrkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu ise 2021 yılında yayımladığı bilgi notunda üniversitedeki eğitim müfredatlarına LGBTİ+'lara yönelik hoşgörüsüzlük ve ayrımcılık konularının eklenmesini önermiştir[18].

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, bir grubun, lise öğrencilerinin dolabına nefret içerikli sözler içeren bildiriye bırakmaları neticesinde cezalandırılmasının ifade özgürlüğünü ihlal etmediğine karar vermiştir. Söz konusu bildiri eşcinselliğin sapkın bir eğilim olduğu söylenmektedir ve eşcinsel eğilimlerle mücadele edilmesi çağrısı yapılmaktadır [19]. Avrupa Sosyal Haklar Komitesi ise eğitim materyallerinin önyargı, ayrımcılık ve dışlamayı içermemesini standart olarak belirlemiştir. Bir kararında [20], eşcinselliği anormal olarak gösteren biyoloji kitabının okutulmasını, ayrımcılık yasağının ihlali olarak değerlendirmiştir.

[17]<https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/turkiyenin-istanbul-sozlesmesinden-cekilmesine-iliskin-aciklama> (Erişim Tarihi: 07/06/2021)

[18]İrkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu, LGBTİ Konularına Dair Bilgi Notu, 2021, para.16 <https://rm.coe.int/ecri-factsheet-lgbti-issues/1680a1960a> (Erişim Tarihi: 04/06/2021)

[19]Vejdeland ve Diğerleri/İsveç Kararı, B. No: 1813/07, 2012.

[20]Avrupa Sosyal Haklar Komitesi, INTERIGHTS/Hırvatistan, B. No: 45/2007, 2009.

olmayan cinsel sağlık ve üreme sağlığı eğitimi aracılığıyla sağlığın korunması hakkının etkili şekilde kullanılmasını temin etmeye yönelik pozitif yükümlülüğünü yerine getirmediğini bildirmiştir.” (İnsan Haklarının Hukuki Koruması için Uluslararası Merkez v. Hırvatistan–Avrupa Sosyal Şartı Başvuru No: 45/2007, 30/03/2009.) (para. 32)

- “Eğitim yöntemleri, müfredatı ve kaynakları; öğrencilerin, ebeveynlerin ve aile üyelerinin de belirli ihtiyaçlarını içerecek şekilde; ve farklı bireylere yönelik anlayışı ve saygıyı, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliğine bakılmaksızın geliştirmeye hizmet etmelidir. Örneğin devletler, okul yaşamlarında trans öğrencilerin özel ihtiyaçlarını gerektiğince karşılayacak önlemler almalıdır. Örneğin, okul belgelerinde isim veya cinsiyete ilişkin kayıtların değiştirilmesinin kolaylaştırılması.” (para.32)

, Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi (2010) 1728 Sayılı Kararı’nda eğitim alanında cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli hak ihlallerini, damgalamayı ve ayrımcılığı not etmiştir [14]. Translara yönelik ayrımcılıkla ilgili alınan (2015) 2048 Sayılı Tavsiye Kararı’nda [15] cinsiyetin yasal olarak tanınması bölümünde “doğum belgeleri, kimlik kartları, pasaportlar, eğitim sertifikaları ve diğer benzer belgelerde transların adlarını ve cinsiyetlerini düzeltmek için kendi kaderini tayin etmeye dayalı hızlı, şeffaf ve erişilebilir prosedürler geliştirmek; yaş, sağlık durumu, mali durum veya polis kaydı ne olursa olsun, bu prosedürleri kullanmak isteyen herkes için erişilebilir kılmak” ifadeleri bulunmaktadır. Yine Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisinin (2016) 2097 Sayılı Tavsiye Kararı’nda LGBTİ+’lara saygı gösterilmesi, CYCK konularında doğru bilginin yaygınlaştırılması, zorbalığa karşı önlemler getirilerek kaliteli eğitime erişimin sağlanması tavsiyesi yer almıştır [16].

Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi’nin (İstanbul Sözleşmesi) 4/3. maddesinde uluslararası insan hakları sözleşmeleri arasındaki şimdikiye kadar yapılan en geniş ayrımcılık yasağı düzenlemesi yer almaktadır. Bu maddeye göre, özellikle mağdurların haklarını korumaya yönelik tedbirlerin cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği ya da benzeri herhangi bir temele dayalı ayrımcılık yapılmaksızın uygulanması temin edilecektir.

[14]Aynen alıntı: Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği Temelli Ayrımcılıkla Mücadele, Avrupa Konseyi Yayıncılık, Çeviren: Kaos GL, 4. Baskı, 2018, s. 71-77.

[15]Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi 2048 Sayılı Tavsiye Kararı, 2015, <https://pace.coe.int/pdf/d553e6df013e8a0c8d587204abdc69e4c66e8875191093ea7788766390d33743/resolution%202048.pdf> (Erişim Tarihi:04/06/2021)

[16]Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi 2097 Sayılı (2016) Tüm Çocuklar İçin Okula ve Eğitime Erişim Konulu Tavsiye Kararı, 4.18. paragraf, <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=22510&lang=en> (Erişim Tarihi: 04/06/2021)

9.1.3. Yogyakarta İlkeleri

6-9 Kasım 2006 tarihinde Endonezya'nın Yogyakarta kentinde insan hakları uzmanlarının yaptığı toplantı sonucunda ortaya çıkan ve 2017 yılında güncellenen Cinsel Yönelim, Cinsiyet Kimliği, Cinsiyet İfadesi ve Cinsiyet Özellikleri ile İlişkili Olarak Uluslararası İnsan Hakları Hukukunun Uygulanmasına Dair Yogyakarta İlkeleri'nin [21] 16. maddesinde LGBTİ+'ların eğitim hakkı yer almıştır. Madde içerisinde müfredat, eğitimciler, okul ortamı, katılım, disiplin, erişilebilirlik gibi pek çok konuya değinen devletler açısından 10 yükümlülük yer almıştır. Yogyakarta İlkeleri, uluslararası sözleşme olmadığından imzaya açık olan veya bağlayıcı bir belge değildir. Ancak LGBTİ+'ların insan hakları bakımından en önemli uluslararası belge olma niteliğini taşımakta olup devletlerin dikkate alması gerekmektedir.

9.A. Cinsiyetsiz Tuvalet Talebi

Bir başka önemli konu ise Trans+'ların beyan ettikleri cinsiyete ayrılan tuvaletleri ve benzeri alanları sorun yaşamadan kullanabilmesi ve bu alanları cinsiyetsiz olarak kurgulanan alternatiflerinin yaratılmasıdır. Avrupa Komisyonunun Avrupa'da Transların ve İntersekslerin Eşitlik Hakkı başlıklı raporunda [22] ikili cinsiyet rejimine göre kurulan tuvaletler, soyunma odaları ve tesisler için kamusal alanda veya özel işletmelerde alternatiflerin bulunmaması ve yasal koruma sağlanmaması eleştirilmektedir. Dünyanın farklı yerlerindeki ülkelerde kamusal alanlarda cinsiyetsiz tuvaletlerin yayıldığı görülmektedir[23]. Tuvalet, banyo, soyunma odası gibi alanların Trans+'ların eğitim hakkı ve barınma hakkına ilişkin değerlendirme yapılırken ihmal edilmemesi gerekir. Güvenli ve ayrımcılıktan uzak eğitim ve barınma kurumlarının oluşturulması için bu talebin mutlaka yerine getirilmesi gerekir.

[21]Cinsel Yönelim, Cinsiyet Kimliği, Cinsiyet İfadesi ve Cinsiyet Özellikleri ile İlişkili Olarak Uluslararası İnsan Hakları Hukukunun Uygulanmasına Dair Yogyakarta İlkeleri, Kaos GL Derneği, 1. Baskı, 2020.

[22]Avrupa Komisyonu, Avrupa'da Transların ve İntersekslerin Eşitlik Hakkı, https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/trans_and_intersex_equality_rights.pdf, (Erişim Tarihi:18/06/2021)

[23]Bkz:

https://en.wikipedia.org/wiki/Unisex_public_toilet#Legislation_and_country_examples, (Erişim Tarihi:18/06/2021)

9.B. Yurtta Kalma Hakkı

Son olarak literatürde “yurtta kalma hakkı” diye ayrı bir başlık bugün için olmasa da yurtta kalma hakkı, eğitim hakkı ve barınma hakkı ile yakından ilişkilidir. Eğitim hakkının kullanılmasına ve yerine getirilmesine ilişkin birçok ilkenin yurtta kalma hakkı bakımından da uygulanması mümkündür. BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin 11. maddesinde, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 27. maddesinde, Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin mahremiyet hakkını düzenleyen 17. maddesi içinde yer almıştır. Keza somut duruma göre AİHS'in 8. maddesinde düzenlenen özel hayata saygı hakkı korumasında olabilecektir. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi ise, elverişli konut hakkının en önemli 7 unsurunu sıralamıştır [24]. Bunların bazıları; kullanım hakkının yasal olarak korunması, kullanılabilirlik ve kültürel elverişlilik. Bu bağlamda Trans+'ların yurtta kalma hakkının tanınmış ve kullanılabilir olması, yurtların güvenli olmasının sağlanması, yurtlara ilişkin mevzuattaki engelleyici normların kaldırılması gerekmektedir.

9.2. ULUSAL MEVZUAT

Anayasa'nın [25] 10. Maddesinde kanun önünde eşitlik ilkesi düzenlenmiş ve ayrımcılığa karşı korunması gereken birtakım gruplar ve konular sayılmıştır. Bunlar arasında “cinsiyet” ibaresi bulunurken “cinsel yönelim” ya da “cinsiyet kimliği” ibalesi bulunmamaktadır. Ancak maddede yer alan “ve benzeri sebepler” ibaresinin cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği ayrımcılığını da kapsadığı belirtilmektedir [26]. Fakat elbette bu maddeye, ayrımcılığın açıkça yasaklanması, ayrımcılıkla mücadelenin güçlendirilmesi ve hak ihlallerini önlemek amacıyla yapılan politikalardaki eksikliğin giderilmesi açısından CYCK kavramlarının eklenmesi gerekir. Benzer durum insan haklarına ilişkin uluslararası sözleşmelerde de bulunmaktadır. Örneğin; BM Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 2. maddesinde, BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Sözleşme'nin 2. maddesinde, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 14. maddesinde de CYCK kavramlarının bulunmamasına karşın “ve benzeri/diğer sebepler” ifadesinin bunu kapsadığı kabul edilmektedir.

[24]Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, 4 Numaralı Genel Yorum, 1991.

[25]<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?>

MevzuatNo=2709&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5

[26]Bkz: AYM, Sadıka Şeker Kararı, B. No: 2013/1948, 59. Paragraf; AYM, Kamil Çakır Kararı, B. No: 2013/997, 45. Paragraf.

Keza AİHM ilk kez Salgueiro Da Silva Mouta/Portekiz davasında [27] sözleşmede yer almasa bile cinsel yönelim ayrımcılığının yasak olduğunu ifade etmiştir. Aynı tespiti cinsiyet kimliği yönünden P.V/İspanya davasında [28] da yapmıştır. Bunun tek istinası Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nin (İstanbul Sözleşmesi) 4. maddesidir. Bu maddede açıkça "cinsel yönelim, toplumsal cinsiyet, cinsiyet kimliği" kavramları yer almaktadır. Tüm bu maddelerde düzenlenen eşitlik ilkesi ya da ayrımcılık yasağı hükümlerinin amacı, herkesin herhangi bir ayırım gözetilmeksizin eşit haklara sahip olacağını ve sahip olunan haklara erişim için desteklenmesi gereken kişi ve gruplar için pozitif önlemler alınacağını güvence altına almaktır.

Önemle belirtmek gerekir ki, Anayasa'nın 90. maddesinin son fıkrasına göre, temel hak ve özgürlükler söz konusu olduğunda usulüne uygun olarak yürürlüğe koyulan uluslararası sözleşmelerin kanunlarla çeliştiği takdirde uluslararası sözleşmelere üstünlük tanınacaktır.

Eğitim hakkı ise Anayasa'da güvence altına alınmış olup kanunlarla düzenlenmiştir. Anayasa'nın 42. maddesine bakıldığında, yukarıda belirtilen birçok uluslararası sözleşmenin ve hukuki kaynağın tersine eğitim hakkının kullanıma ilişkin özgü bir ayrımcılık yasağı yer almamaktadır. Bu durumda elbette Anayasa'nın 10. maddesinde yer alan hüküm, eğitim hakkı bakımından da geçerlidir. 42. madde incelendiğinde, eğitimin insan haklarını temel alan, hoşgörüyü ve barışa dayalı biçimde hazırlanmasına ilişkin bir vurgu bulunmadığı görülmektedir. Anayasa'nın 130. maddesi ise kamuya ait veya özel üniversitelerin kuruluşunu, amaçlarını, akademik özerkliği, rektörlerin ve dekanların seçimini, bütçeyi düzenlemektedir. 131. maddede ise üniversiteler üzerinde büyük bir denetleme, planlama ve yönetme yetkilerine haiz olan ve üyelerinin tamamı Cumhurbaşkanı tarafından atanan yahut doğrudan doğruya seçilen kişilerden oluşan Yükseköğretim Kurulunu düzenlenir. 57. maddede ise yurtda kalma hakkı bağlamında değinebileceğimiz konut hakkı yer almaktadır. Bu maddede devletin, konut ihtiyacını karşılamak için tedbir alması gerektiği ifade edilmiştir.

[27]Salgueiro Da Silva Mouta/Portekiz Davası, B. No: 33290/96, 1999.

[28]P.V/İspanya Davası, B. No: 35159/09, 2010.

2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun [29] amacı 1. maddesinde yer almaktadır: “Yükseköğretimle ilgili amaç ve ilkeleri belirlemek ve bütün yükseköğretim kurumlarının ve üst kuruluşlarının teşkilatlanma, işleyiş, görev, yetki ve sorumlulukları ile eğitim-öğretim, araştırma, yayım, öğretim elemanları, öğrenciler ve diğer personel ile ilgili esasları bir bütünlük içinde düzenlemektir.” Kanun'un 4. maddesinde ise yükseköğretimin amacı uzunca sıralanmıştır. Burada yer alan bazı ifadeler, varlık nedeni doğrudan bu olmasa bile LGBTİ+'ların aleyhine kullanılmaktadır. Bahsedilenler “*milli, manevi, ahlaki, kültürel değerler; zihin, ruh, ahlak ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş*” gibi ifadelerdir. Türkiye’de ve dünyada pek çok LGBTİ+ karşıtı söylem, davranış ve politikayı meşrulaştırmak için bu ve benzeri düzenlemeler bahane olarak kullanılmaktadır. Yine aynı şekilde 5. maddede düzenlenen “ana ilkeler” arasında “*milli kültür, örf ve adetlere bağlılık*” gibi kavramlar yer alırken “ayrımcılık”, “barış”, “toplumsal cinsiyet eşitliği” gibi kavramlar yer almamaktadır.

Yükseköğretim Kanunu'nun dokuzuncu bölümünde öğretim elemanları için disiplin ve ceza işlerinin esasları düzenlenir. Kanunun 53/2-m bendinde “*içeriği itibariyle şiddet veya nefret amaçlı bildiri, afiş, pankart, bant ve benzerlerini basmak, çoğaltmak, dağıtmak veya bunları teşhir etmek yahut kurumların herhangi bir yerine asmak*” eyleminin kınama cezası gerektirdiği belirtilmiştir. 68 madde, 45 ek madde ve onlarca geçici maddeden oluşan kanunun, yalnızca yine aynı bölümündeki 53/4-h bendinde ayrımcılık yasağı yer almaktadır: “*görevin yerine getirilmesinde dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ayrımı yapmak, görevin gereklerine aykırı davranmak suretiyle kişilerin yarar veya zararını hedef tutan davranışlarda bulunmak*” eylemi kademe ilerlemesinin durdurulması veya birden fazla ücretten kesme cezasını gerektiren biçimde düzenlenmiştir. Burada ayrımcılık formları sınırlı olarak sayılmış olup cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli ayrımcılığa karşı koruma sağlanmamıştır. Ayrımcılığın caydırıcı bir yaptırıma tabi tutulmaması pek çok hak ihlalinin kaynağını oluşturma potansiyelini barındırmaktadır. Üniversitelerde memur statüsünde çalışan personeller ise disiplin hükümleri yönünden 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu'na tabidir. Anılan kanunun da ayrımcılık karşısında koruma sağlayamadığı bilinmektedir.

[29] <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2547.pdf>

Öğrencileri ilgilendiren disiplin hükümleri ise 28388 Sayılı ve 18.08.2012 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan Yükseköğretim Kurumları Öğrenci Disiplin Yönetmeliği’nde yer alır. Yönetmelik içerisindeki disiplin cezası gerektiren eylemler arasında ayrımcılık yapmak, damgalamak, nefret söyleminde bulunmak gibi trans+’ların korunması ve desteklenmesi için mutlaka olması gereken hükümlere yer verilmemiştir. Böylece öğrenciler arasında gerçekleşmesi mümkün olan CYCK temelli zorbalık, ayrımcılık, nefret söylemi gibi eylemlerin yaptırımının olmaması tercih edilmiştir. Bu durum bizzat, hak ihlallerinin kaynağı olmaktadır.

17609 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Üniversitelerde Akademik Teşkilat Yönetmeliği’nde rektörün, senatonun, üniversite yönetim kurulunun, dekanın, fakülte kurulunun ve fakülte yönetim kurulunun görev, yetki ve sorumlulukları belirlenmiştir. Bunlar arasında yalnızca rektörün ve dekanın “öğrencilere sosyal hizmetlerin sağlanması” görevi hak temelli olarak değerlendirilebilir. Ancak bu hizmetin hangi şartlarda, hangi durumlarda ve nasıl sağlanacağına ilişkin bir tanımlama yapılmamıştır. Ayrımcılıkla mücadele edebilme gücüne sahip araçların tanınmış olması kadar net olarak ortaya koyulması da önemlidir. Muğlak ve ayrıntısız biçimde yapılan tanımlamalar, idareye sınırsız bir takdir yetkisi tanımaktadır. Böyle durumlarda genellikle dezavantajlı gruplar ihmal edilmekte ya da kasten kapsam dışı bırakılmaktadır.

18301 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Mediko-Sosyal Kültür ve Spor İşleri Dairesi Uygulama Yönetmeliği’nin 4. maddesinde dairenin amacı “öğrencilerin beden ve ruh sağlığını korumak, hasta olanları tedavi etmek veya ettirmek, barınma, beslenme, çalışma, dinlenme ve ilgi alanlarına göre boş zamanlarını değerlendirmek, yeni ilgi alanları kazanmalarına imkan sağlayarak, gerek sağlık ve gerekse sosyal durumlarının iyileşmesine, yeteneklerinin ve kişiliklerinin sağlıklı bir şekilde gelişmesine imkan verecek hizmetler sunmak ve onları ruhsal ve bedensel sağlıklarına özen gösteren bireyler olarak yetiştirmek, birlikte düzenli ve disiplinli çalışma, dinlenme ve eğlenme alışkanlıkları kazandırmaktır” olarak ifade edilmektedir. Öğrencilere rehberlik ve danışmanlık hizmeti sağlayan daire aynı zamanda pek çok üniversitede öğrenci topluluklarının/kulüplerinin en önemli muhatabıdır. Yönetmelik’te daireye önemli görevler verilirken ayrımcılıkla, damgalama ve tacizle mücadeleye dair bir görev ya da vurgu yoktur. Esasında yazılı görevler yerine getirilirken bunlarla mücadeleye dair çalışmaların yürütülmesi ve hizmetlerin sağlanması mümkündür.

Ancak durum böylece idarenin inisiyatifine bırakılmış olur ki bu çalışma kapsamındaki anket sonuçlarından üniversitelerin bu yönde faaliyet gerçekleştirmediklerini göstermektedir.

Eğitim hakkının engellenmesi suçu 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 112. maddesinde düzenlenmiştir. Kanuna göre; "Cebir veya tehdit kullanılarak ya da hukuka aykırı başka bir davranışla; Devletçe kurulan veya kamu makamlarının verdiği izne dayalı olarak yürütülen her türlü eğitim ve öğretim faaliyetlerine, kişinin eğitim ve öğretim hakkını kullanmasına, öğrencilerin toplu olarak oturdukları binalara veya bunların eklentilerine girilmesine veya orada kalınmasına, engel olunması hâlinde, fail hakkında iki yıldan beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur." Türk Ceza Kanunu'nun 122. maddesinde nefret ve ayrımcılık suçu düzenlenmişse de ayrımcılık ve nefrete karşı korunan alanlar arasında CYCK yer almamaktadır. Ceza yasalarındaki kanunilik ilkesi nedeniyle "ve benzeri diğer sebepler" ibaresi de yer almamıştır. Bununla birlikte yasal düzenleme, suçun oluşması için hem ayrımcılık hem de nefret saikinin ispatının gerekiyor olmasının zorluğu ve suç sayılan eylemlerin nefret suçlarının yaygın olduğu eylemleri içermediği sebebiyle eleştirilmektedir.

9.2.1. Kamu Denetçiliği Kurumu ile Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu

6328 Sayılı Kanun ile kurulan Kamu Denetçiliği Kurumu, kamu hizmetlerinin işleyişiyle ilgili görev yapan şikayet mekanizmasıdır. Kurum, başdenetçi, 5 denetçi ve genel sekreterden oluşur. Bu kişileri Türkiye Büyük Millet Meclisi seçmektedir. Kanunda, idarenin her türlü eylemleri ve işlemleri ile tutum ve davranışlarının insan haklarına dayalı adalet anlayışı içinde, hukuka ve hakkaniyete uygunluk yönünde inceleneceği belirtilmiştir. Kurum, idareye tavsiye niteliğinde karar verir.

6701 Sayılı Kanun ile kurulan Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun faaliyet alanlarından biri ayrımcılığın önlenmesidir. Kurum, Kurul ve Başkanlıktan oluşmaktadır. Kurul üyelerinin tamamı ve Başkan, Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır. Kuruma, ayrımcılık yasağının ihlal edildiğine ilişkin başvuru yapılabilmektedir. Kurum ayrımcılık yasağının ihlal edildiğine karar verirse idari yaptırım uygulayabilmektedir. Ancak, kanunda düzenlenen ayrımcılık yasağı CYCK kavramlarını içermemekle birlikte ayrımcılık formları sınırlı biçimde sayılmıştır. Bu düzenleme ve kurumun oluşturduğu içtihat nedeniyle LGBTİ+'lar için etkili bir mekanizma değildir.

9.C. Yurtta Kalma Hakkı ve Burs/Kredi İmkânı

Üniversite öğrencilerinin yurtlarına ilişkin ulusal mevzuat 351 Sayılı Yükseköğrenim Kredi ve Yurt Hizmetleri Kanunu [30], 638 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname, Gençlik ve Spor Bakanlığı Yurt Hizmetleri Yönetmeliği [31], Yükseköğrenim Özel Barınma Hizmetleri Yönetmeliği [32] etrafında şekillenmektedir.

Devlete ait olan yükseköğrenim yurtlarının sorumluluğu 27958 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 638 Sayılı KHK uyarınca Gençlik ve Spor Bakanlığı’ndadır. Aynı KHK içerisinde bakanlığın görevleri arasında *“gençliğin kişisel ve sosyal gelişimini destekleyici politikaları tespit etmek, farklı genç gruplarının ihtiyaçlarını da dikkate alarak gençlerin kendi potansiyellerini gerçekleştirebilmelerine imkân sağlamak, karar alma ve uygulama süreçleri ile sosyal hayatın her alanına etkin katılımını sağlayıcı öneriler geliştirmek ve bu doğrultuda faaliyetler yürütmek, ilgili kurumların gençliği ilgilendiren hizmetlerinde koordinasyon ve işbirliğini sağlamak”* sayılmıştır. Ancak bahsedilen politikaların, hizmetlerin, katılım süreçlerinin ve faaliyetlerin Trans+’ları kapsayacak biçimde geliştirilmesine ilişkin bir hukuki düzenleme bulunmamaktadır. İçerdiği kavramları ayrıntısıyla açıklamayan ve amacını net bir şekilde ortaya koymayan böyle düzenlemeler dezavantajlı gruplar için yetersiz kalmaktadır.

Kamuya ait olan yurtlara kabul koşullarını, yurtların sayısını, niteliğini ve idaresini, disiplin işlemlerini düzenleyen GSB Yurt Hizmetleri Yönetmeliği’nin 21. maddesi ve devamında disiplin cezaları düzenlenmektedir. 23. maddenin h bendinde *“genel ahlak kurallarına uymayan, kişi veya toplumu tahrik eden davranış ve eylemlerde bulunmak, resim ve afiş asmak”* eyleminin cezası kınama olarak belirlenmiştir. Genel ahlak gibi ifadeler sıklıkla LGBTİ+’ların aleyhine kullanılan ve cezalandırma, damgalama veya ayrımcı muamele için bahane edilen belirsiz ifadelerdir. Hak ihlali kaynağı olabilecek böyle maddelerin net olarak tanımlanarak değiştirilmesi yahut kaldırılması gerekir.

[30]<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.4.351.pdf>

[31]<https://gsb.gov.tr/dosyalar/mevzuatlar/Yurt-Hizmetleri-Yonetmeliği-09042021.pdf>

[32]<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?>

MevzuatNo=34701&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5

24. maddenin f bendinde ise “*Türkiye Cumhuriyeti Devletinin, Anayasada belirtilen niteliklerine aykırı davranışlarda bulunmak, milli birlik ve bütünlük duygularını zedeleyici veya bozucu maksatla bayrak veya sembol asmak, kullanmak, marşlar söylemek, açlık grevinde grevinde bulunmak, oturma eylemi yapmak, pankart taşımak veya asmak, ideolojik veya politik amaçlı gösteri, toplantı, tören düzenlemek, demeç vermek, katılmak veya katılmaya zorlamak*” eyleminin cezası yurttan çıkarma olarak belirlenmiştir. Önceki madde için bahsedilen kaygılar bu madde için de geçerlidir. Aynı maddenin g bendinde yer alan “*Yurt bina ve tesisleri içinde herhangi bir yere veya dış duvarlarına ideolojik maksatla yazı yazmak, resim yapmak, afiş, poster ve benzeri şeyler asmak, astırmak veya dağıtmak*” eyleminin cezası da yurttan çıkarmadır. Oysa kınama cezasını gerektiren halleri düzenleyen bir önceki maddenin c bendinde “*yurt bina ve tesislerine izinsiz ilan, poster veya afiş yapıştırmak veya bunları dağıtmak*” eylemi bulunmaktadır. Neredeyse aynı olan bu iki eyleme karşı iki farklı yaptırımın öngörülmesi idarenin keyfi davranmasının önünü açacak nitelikte olup hukuki belirlilik ilkesinden yoksundur. Öte yandan bu paragrafta bahsedilen hükümler, yurt öğrencilerinin ifade özgürlüğüne ya da toplantı ve gösteri özgürlüğüne orantısız kısıtlamalar getirilmesine yol açmaktadır. Oysa Anayasa’nın 13., 25., 26. ve 34. maddeleri ile insan hakları hukuku normları gözetildiğinde ifade özgürlüğünün ya da onun kolektif biçimde kullanılan hali olan toplantı ve gösteri özgürlüğünün kısıtlanması belirli şartlarda mümkündür. Bu şartlar; nefret söylemi, nefrete ya da şiddete çağrı, şiddet eylemleri, insan haklarının korunması şeklinde sıralanabilir. Bu doğrultuda ikincil mevzuatın yasa ile öngörülen, meşru bir amacı olan, demokratik bir toplumda zorunlu ve orantılı olan kısıtlamalar dışında hiçbir keyfi müdahalenin gerçekleşmeyeceği biçimde düzenlenmesi gerekmektedir. Son olarak, yurtlarda barınan trans+ öğrencilerin ayrımcılık, damgalama, taciz ve şiddet karşısında korunmasına ilişkin bir hüküm bulunmadığını belirtmek gerekir. Bunun politika eksikliği olmanın beraberinde hak ihlallerini getirdiği kuşkusuzdur.

Özel barınma kurumlarının kurulmasına, işletilmesine ve denetlenmesine ilişkin usul ve esaslar ise Yükseköğrenim Özel Barınma Hizmetleri Yönetmeliği’nde düzenlenmiştir. Barınma kurumlarının yurt, pansiyon veya apart şeklinde olabileceği belirtilmiştir. Yönetmeliğin 6/1. maddesine göre barınma kurumlarının “yalnızca kız ve yalnızca erkek” öğrenciler için açılması mümkündür. Bu durum ikili cinsiyet rejimine göre ayrıştırılan her alanda olduğu gibi yurtlarda da Trans+’ların sorun yaşamalarına neden olmaktadır.

Kadın ya da erkek olmayan kişileri yok saymaktadır. Bu sorunların çözülmesi için kişilerin nüfus kayıtlarında yazan cinsiyetleri yerine beyan ettikleri cinsiyetlerinin esas alınması ve yurtlarda cinsiyetsiz güvenli alanların oluşturulması hayata geçirilmelidir. Yönetmeliğin 26/3. maddesinde odaların en az bir veya üç kişilik olarak planlanabileceği belirtilmektedir. 2017 yılında yönetmelikte yapılan bu değişikliğin, eşcinsel ilişkilere müdahale amacıyla yapıldığı kamuoyunda tartışılmıştır. Ayrıca Yönetmeliğin 26/4. maddesinde “kurum, kurumda kalan kayıtlı öğrencileri kin ve düşmanlığa tahrik edecek ve kurum düzenini bozacak şekilde odalarda siyasi pankart, bayrak ve sembol asılmasını ve benzeri eylemleri engelleyici tedbirleri alır” denilmektedir. Yine muğlak olan bu madde karşısında LGBTİ+’ların ifade özgürlüğünün ve özel hayata saygı hakkının nasıl korunacağı belirsizdir. Örneğin, bir yurt yönetiminin trans+ bayrağını yahut panoya asılan bir rozeti siyasi olarak nitelendirmesi karşısında ne yapılacaktır? Böyle kısıtlayıcı düzenlemelerin, temel hak ve özgürlükleri koruyan bir bakış açısıyla ayrıntılı ve net tanımlarının yapılması gerekir.

Yükseköğretim Kanunu’nun 47. maddesi uyarınca üniversitelerin barınma yeri, spor, sosyal ve kültürel amaçlı tesis, yemekhane, çalışma yeri, rehberlik ve sağlık merkezi gibi yerleri sağlama yükümlülüğü vardır. Bu doğrultuda üniversiteler kendi yurtlarını açabilmektedir. Bu yurtların idaresi bağlı bulunduğu üniversitenin sorumluluğundadır ve iç mevzuatları uyarınca idare edilmektedir. Ancak temel mevzuattaki eksik ve hatalı hususlar var olduğu sürece, böyle alternatif alanlardaki hak ihlallerinin çözümü mümkün olamamaktadır [33].

Yükseköğrenim öğrencilerine burs ve kredi verilmesine ilişkin mevzuat, 5102 Sayılı Yükseköğrenim Öğrencilerine Burs Kredi Verilmesine İlişkin Kanun, 22881 Sayılı ve 18.01.1997 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan Yükseköğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Öğrenim Kredisi Yönetmeliği ve 25563 Sayılı ve 24.08.2004 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan Yükseköğrenim Kredi Yurtlar Kurumu Burs Kredi Yönetmeliği’nden oluşmaktadır. Bu hükümlerde Trans+’ların burs imkanlarından yararlanmasını kolaylaştıracak bir pozitif önlem içeren hukuki düzenleme bulunmamaktadır.

[33]Örnek için bkz: Üniversitelerde LGBTİ+ Eşitliğinin İzlenmesi Raporu, Genç LGBTİ+ Derneği, 2020.

9.D. LGBTİ+ Kulüpleri ve Kampüste Onur Yürüyüşü

Üniversitelerde yaşanan hak ihlallerinden biri de barışçıl faaliyet yürütmek isteyen LGBTİ+ öğrenci topluluklarının kurulmasının ve onur yürüyüşlerinin engellenmesidir. Örgütlenme özgürlüğü Anayasa'nın 33., 34., 51., 54., ve 68. maddelerinde, Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 21. ve 22. Maddesinde, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 11. maddesinde korunmaktadır. Öğrenci toplulukları, üniversiteler içerisindeki bu özgürlük alanının en önemli parçasıdır. Öğrenci topluluklarının kurulmasına ilişkin usul ve esaslar üniversitelerin kendi iç mevzuatınca belirlenmektedir. Bu mevzuata bakıldığında ulusal hukuktaki dernek, vakıf vb. örgütlenmeleri kurmaktan bile daha sıkı şartların yer aldığı görülmektedir. Örneğin, 25-30 öğrencinin bir araya gelerek topluluk kurabilirken Türkiye'de vakıflar bir kişiyle, dernekler 7 kişiyle, siyasi partiler 30 kişiyle kurulabilmektedir. Ayrıca bu sayılan örgütlenmelerin kendi mevzuatına uygun şekilde başvuru yapılması halinde idarenin başvuruyu reddetme hakkı bulunmamaktadır. Oysa üniversitelerde öğrenci topluluğu kurulması, yönetimin ve ilgili organların onayına bağlıdır. Bu tür sınırlandırmalar demokratik bir toplumda zorunlu ve orantılı değildir. AIHM'in belirlediği kriterler de buna işaret etmektedir [34]. Kampüslerde yapılması planlanan onur yürüyüşlerinin yasaklanması ve müdahaleye uğraması da benzer mahiyettedir.

9.E. Cinsel Şiddet ve Tacize Karşı Koruma Birimleri

YÖK 2015 yılında, kendileri tarafından hazırlanan Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Tutum Belgesi'ni üniversitelere göndermiştir. Ancak 2019 yılına gelindiğinde bahsedilen tutum belgesi YÖK'ün internet sitesinden kaldırılmıştır. YÖK Başkanı, toplumsal cinsiyet eşitliği kavramının toplumsal değerler ve kabullerle örtüşmediği, toplumca kabul görmediği gerekçesiyle belgenin geri çekildiğini ve revize edileceğini duyurmuştur [35]. Bu durum devletin ayrımcılığın ortadan kaldırılması ve pozitif önlemlerin alınmasına yönelik pozitif yükümlülüğünün ihlal edildiğini göstermektedir.

[34]Bkz: Zhdanov ve Diğerleri/Rusya Davası, B. No: 12200/08, 35949/11 ve 58282/12 veya Baczkowski ve Diğerleri/Polonya Davası, B. No: 1543/06 veya Alekseyev/Rusya Davası, B. No: 4916/07, 25924/08 ve 14599/09.

[35]<https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2019/02/19/yokten-cinsiyet-esitliginde-geri-adim> (Erişim Tarihi: 07/06/2021)

Oysa tutum belgesinin içerisinde üniversitelerin toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin olarak farkındalık çalışmaları yapılacağı, müfredatın güncelleneceği, başvuru ve araştırma merkezleri oluşturacağı, akademik çalışmaların teşvik edileceği, raporlama ve izleme yapılacağı belirtilmiştir [36]. Birçok üniversite [37] cinsiyet ayrımcılığı ve cinsel tacizle mücadele amacıyla Cinsel Taciz ve Şiddet Birimleri kurmuş, bu yönde politika belgeleri oluşturmuştur. Bu birimlerin kurulmasında ve belgelerin oluşturulmasında uluslararası sözleşmeler başta olmak üzere bu çalışmada belirtilen mevzuat dayanak oluşturmuştur.

9.F. Diploma Değişikliği

Trans+'ların özellikle yükseköğretimden mezun olduktan sonra karşılaştıkları sorunlardan biri, mezun olmalarının ardından nüfus kayıtlarında yapılan değişikliklerin diploma, transkript gibi belgelere şerhsiz olarak yansıtılmamasıdır. Yükseköğretim Kanunu veya başka bir ulusal kanunda bu duruma yol açacak engelleyici bir hüküm yoktur. Pek çok üniversite kamu tüzel kişiliğine sahip kurumlar olarak kendilerinin oluşturduğu iç mevzuat ile diploma değişikliğine ilişkin usul ve esasları belirlemektedir[38]. Nüfus kayıtlarındaki ismin veya cinsiyet hanesinin mahkeme kararıyla değiştirilmesine rağmen, diplomada gerekli düzeltmenin yapılması talebinin karşılanmaması Anayasa'nın 10. maddesinde düzenlenen eşitlik ilkesinin, 17. maddesinde düzenlenen kişinin maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkının ve 20. maddesinde düzenlenen özel hayata saygı hakkının ihlalidir. Bu nedenle hak ihlaline yol açan idari işlemlerin iptali için açılan davalar bulunmaktadır. İdari yargıdaki temyiz merci olduğundan içtihatlarının önemi büyük olan Danıştayın 8. Dairesi, 2019/9162 Esas, 2021/10 Karar sayılı ve 13.01.2021 tarihli kararıyla bahsedilen yönde tesis edilen idari işlemlerin iptal edilmesi gerektiğine karar vermiştir. AİHM de nüfus kayıtlarının değişikliğine ilişkin hukuki süreçlerin tanınmasının elzem olmasının yanında hukuki değişikliklerin kimliğe ve kimliğe dayalı düzenlenen belgelere de yansıtılması gerektiğini belirtmiştir [39].

[36]Halen bazı üniversitelerin internet sitelerinde belgeye erişilebilmektedir: https://www.ktu.edu.tr/dosyalar/kadinarastirmalari_e950b.pdf veya <http://dekaum.deu.edu.tr/wp-content/uploads/2016/06/Tutum-Belgesi.pdf> (Erişim Tarihi: 07/06/2021)

[37] <https://ctsuni.wordpress.com/cts-birimi-olan-universiteler/> Erişim Tarihi: 07/06/2021)

[38]Örnek için Bkz. Türkiye Üniversitelerinden Mezun Olan Transların, Cinsiyet Geçiş Sürecinin Ardından Üniversite Belgelerinin Değiştirilmesi Taleplerine Üniversitelerin Yaklaşımı, KAOSGL ve 17 Mayıs, 2021

[39] Bkz: Rees/Birleşik Krallık Davası, B. No:9532/81 ve B./ Fransa Davası, B.No: 13348/87.

Bilgi için
info@unikuir.org

Psiko-Sosyal ve Hukuki Danışmanlık İçin
danisma@unikuir.org

<http://unikuir.org>

<https://twitter.com/unikuir>
<https://www.instagram.com/unikuir/>
<https://www.facebook.com/unikuir/>